

Pécsi Tudományegyetem

Illyés Gyula Kar

Gazdaságtudományi és turisztikai Intézet

Turizmus-vendéglátás szak, nappali tagozat

Horváth Szandra Olimpia

**A víz és az ártéri terület szerepe egy falu
gazdaságában, kiemelten turizmusában**

Konzulens: Dr. Huszti Zsolt

Szekszárd, 2013. január

**„Megtudtam, hogy titkokat rejteget
A mi Dunánk, ez a vén róka,
Mikről talán sohase álmodott
Az ősi barlang-tüzek óta
Ez a közönyös Európa.”**

*Ady Endre
A Duna vallomása*

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
2. A településkörnyezet kutatása	7
2.1. A településelemzések módszertana	7
2.2. A településkörnyezet kutatása Magyarországon.....	11
2.3. Kutatás a turizmusban.....	13
3. Fadd és a Duna	15
3.1. A víz, mint természeti erőforrás gazdaságtana.....	15
3.2. A folyó és a település rövid bemutatása.....	17
3.2.1. A Duna	17
3.2.2. Fadd nagyközség és a Holt Duna.....	19
3.3. Fadd és a Duna történetének kapcsolata.....	21
3.3.1. Összekapcsolódásuk az őskortól a reformkorig.....	21
3.3.2. A reformkortól a II. világháború végéig	22
3.3.3. A hasznosítás kiemelkedő területei.....	24
3.4. A holtág és a folyó turizmusban betöltött szerepe.....	25
4. A terület- és településfejlesztés lehetőségei.....	31
4.1. A településfejlesztés cél- és eszközrendszere	31
4.1.1. Mi a településfejlesztés?	31
4.1.2. A településfejlesztés eszközei.....	33
4.1.3. A településfejlesztésben megjelenő érdekek és az önkormányzatiság	36
4.1.4. A fejlesztő szervezetek jelentősége	37
4.2. A turizmus hatásai, jelentősége a terület- és településfejlesztésben	38
4.2.1. A turizmus hatásai	38
4.2.2. A turizmus hatásai a Duna holtágára nézve.....	42
4.2.3. A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata.....	43
4.2.4. Az ökoturizmus és a területfejlesztés.....	44
4.2.5. A turizmus területisége	47
4.2.6. Magyarország és a terület- és településfejlesztés	47
4.2.7. Településfejlesztési projektek a múltban és a jövőben	49
4.2.8. Egy jó példa – Lakitelek-Tóserdő.....	54

4.3. A környezetvédelem és a terület- és településfejlesztés kapcsolata .	56
4.3.1. A környezetvédelem jelentősége és célja	56
4.3.2. A két szakpolitika összekapcsolódása	58
4.3.3. A környezetvédelmi alapelvek érvényesítése	60
4.3.4. A Környezet és Energia Operatív Program (KEOP)	61
4.3.5. A környezetvédelmi jog Magyarországon	62
4.3.6. A környezetvédelem területi feladatai, az intézkedések haszna	64
5. Összegzés.....	66
6. Irodalom.....	68
7. Mellékletek.....	71

1. Bevezetés

A szakdolgozat témájának kiválasztásában rendkívül sok befolyásoló tényező játszik szerepet. Nem elég indok az, hogy azért írok egy településről, mert ott élek, hiszen ez a tény csak megkönnyíti a munkát. Ennek oka, hogy rengeteg közvetlen információnk és tapasztalatunk van a helyről. Az én választásom is magára a kutatás helyszínére ilyen megfontolásból esett. A témát viszont azért választottam, mert úgy gondolom, a jelen körülmények között érdemes és kell is foglalkozni a turizmus és a környezet kapcsolatrendszerével. Igen, ebben az esetben kapcsolatrendszeréről beszélhetünk, hiszen nem csak a turizmus hat a környezetre, hanem ennek a fordítottja is teljes mértékben igaz. A másik érv, ami a téma mellett szól, hogy egy kis településnek nagyon kevés kitörési és fejlődési lehetősége van. A turizmus kiépítése és fellendítése szintén nehezebb, mint egy nagyváros esetében. Ha megtaláljuk ezt a kitörési pontot, akkor már meg is van a fejlesztésünk kiindulópontja. Én ezt a kitörési pontot a turizmusban, kiemelten a Dunával és a holtággal összekapcsolható idegenforgalomban látom. Ennek több oka is van. A természetes vizek rengeteg lehetőséget biztosítanak, egyrészt a különböző turizmusfajták kiépítésére, és itt nem csak a klasszikus víziturizmusra és üdülturizmusra gondolok, másrészt több olyan turisztikai termék is van, mely kapcsolható a folyóhoz. Természetesen fontosnak tartom én is, hogy a mai világban ismerjük meg és védjük környezetünket, kerüljünk közelebb természeti értékeinkhez. Azt hiszem, ez a nézet egyre elterjedtebb a világon, így újra felértékelődhet a Duna menti turizmus ezen a területen, mégpedig úgy, hogy a jól átgondolt fejlesztésekkel és szabályozással még jót is cselekszünk. Éppen ezért szükség lenne egy jól átgondolt és különböző vizsgálatokra alapozott településrendezésre illetve –fejlesztésre, ami sajnos jelen körülmények között nem adott. Jelen kutatásommal és dolgozatommal az a célom, hogy a mai világban, amikor igyekszünk környezettudatosan élni és újra közelebbi kapcsolatba kerülni a természettel, a fejlesztéseknek és a területrendezésnek is azt az oldalát mutassam meg, mely ebben a szemléletben is helytálló.

Kutatásaim és dolgozatom megírásánál az alábbi kérdésekre keresem a választ: Milyen kapcsolatban áll a folyó és a falu egymással gazdasági és a turisztikai szempontból? Milyen fejlesztések történtek eddig a lakosság és a turisták érdekében? Ezek mennyire fenntarthatók? A múlt tapasztalatait és a jelen kutatási

eredményeit hogy tudjuk beépíteni a településfejlesztésbe, hogy az a turizmus fellendülését eredményezze?

Tehát a végső célom, hogy Fadd turizmusa fellendüljön. Mindezt az általam a dolgozatomban megfogalmazott fejlesztésekkel úgy kívánnám elérni, hogy a falu egyik legfontosabb természeti értékére, a Dunára és annak holt-ágára helyezem a hangsúlyt, s emellett annak védelmére is figyelek. Ehhez pedig az kell, hogy szakértelemmel, haladó gondolkodásmóddal és a minőségre, a hosszú távú célokra koncentrálni dolgozzuk ki a terveket és a megvalósításnál is ezeket tartsuk szem előtt. Ebben segítségünkre lenne a tervezett kutatásom is.

2. A településkörnyezet kutatása

Dolgozatomat azzal kezdeném, hogy megfogalmazom, hogy miért is olyan fontos egy település környezetének vizsgálata és meghatároznom az elemzések módszertanát.

2.1. A települeselemzések módszertana

Először is meg kell fogalmaznunk, hogy mi is a célja a települeselemzéseknek. Fontos kiemelni, hogy nem kizárólag a választott település jelenlegi helyzetét tárja fel, hanem foglalkozik azokkal a tényezőkkel, melyek a történelem folyamán a fejlődéséhez hozzájárultak, hiszen ezek a jövő számára is fontos kiindulópontot jelentenek, feltéve, ha a megfelelő következtetéseket vonjuk le az elemzésekből. Emellett a kutatások folyamán át kell tekinteni a terület adottságait és elemezni kell azokat. Mindezek után pedig a települeselemzések céljaként meg kell jelölnünk a fejlesztés feladatainak kidolgozását is. Ezen kutatások és főleg eredményeik képzik vagy kellene képezniük ugyanis a településpolitikai alapjait, a településfejlesztés konkrét céljainak meghatározása is ezek alapján történik vagy kellene történnie. A településrendezés feladatait szintén ezen elemzésekre épülve tudjuk meghatározni. Ilyen feladat például a racionális területhasznosítás megoldása vagy az érdekütköztetés és –egyeztetés alapján kidolgozott telekgazdálkodás meghatározása. A települeselemzések funkciója között találjuk meg azt a feladatot is, ami a mai világban igen felértékelődött, és a dolgozatomban szempontjából is nagy hangsúlyt kap. Ez pedig nem más, mint a környezeti állapot vizsgálata és értékelése, ami kulcsfontosságú probléma. Meg kell határozni azokat a beavatkozásokat, fejlesztési irányokat és elveket, amelyek a hatásos és hatékony környezetvédelemhez járulnak hozzá mindamelllett, hogy a település fejlődését is szolgálják.

A települeselemzéseknek öt nagy csoportját szoktuk megkülönböztetni:

- vizsgálhatjuk a település földrajzi helyzetét
- a fejlődés és fejlesztések alapjait elemezhetjük társadalmi-gazdasági szempontból
- tanulmányozhatjuk a települések fejlesztésének ökológiai alapjait

- felmérhetjük azokat a műszaki-fizikai és infrastrukturális elemeket, melyek hozzájárulnak a település működéséhez
- analizálhatjuk az önkormányzatok szerepét. (Kőszegfalvi Gy. 2006)

Mielőtt kitérnék a fent említett módszerek bővebb leírására, fontosnak tartom meghatározni azt a három fogalmat, melyet már eddig is használtam és tulajdonképpen az egész dolgozatom e fogalmakra épül. Ezek a településfejlődés, a településfejlesztés és a településrendezés. Ahhoz, hogy megfelelően alkalmazzuk ezeket, tudnunk kell, hogy mi is a különbség köztük, hiszen a gyakorlatban hajlamosak vagyunk összemosni ezt a három meghatározást. A településfejlődés egy öntörvényű folyamat, mely különféle tényezők hatására következik be, míg a településfejlesztés egy tudatos tervezési és operatív tevékenység, melynek célja megteremteni a fenntartható fejlesztés alapjait egy komplex javítási „mechanizmus” kidolgozásával. A településrendezés már egy sokkal bonyolultabb, igazgatási és szervezési tevékenység, melynek alapja a területhasznosítás. A településrendezés célja Kőszegfalvi György szerint nem más, mint *„a települések társadalmi-gazdasági céloknak megfelelő, az ökológiai követelményeket kielégítő, a fenntartható fejlődés feltételeit megteremtő térbeli-fizikai és műszaki szerkezetének kialakítása, a racionális területhasznosítás-területhasználat biztosítása.”* (Kőszegfalvi Gy. 2006 p. 40.) Ebből is láthatjuk, hogy ez egy igen bonyolult feladat, rendkívül sok vizsgálatot és elemzést igényel. A településrendezés tehát nem más, mint a területfejlesztés egyik nagyon fontos eszköze.

A fogalmak pontosítása után a települeselemzések csoportjairól írnék le néhány gondolatot. Itt azokat említeném csak meg, amelyek a dolgozatom szempontjából relevánsak. Az első a település földrajzi helyzete. A térbeli elhelyezkedés az a kiindulópont, amit minden település esetében legelőször meg kell vizsgálnunk, majd értékelnünk kell. Ez a vizsgálat a település bel- és külterületének tanulmányozásából épül fel. Nélkülözhetetlen számba vennünk a természeti-földrajzi adottságokat és a táji sajátosságokat is mindkét területen, hiszen a település életében mindkét rész - más és más okok miatt – nagyon fontos szerepet játszik. Ez a vizsgálati fázis körülbelül az 1980-as évektől kezdve egyre nagyobb jelentőséggel bír. Hogy mi tette szükségessé ezeket az analíziseket? Az elmúlt évtizedekben nagyon súlyos következményekkel jártak a kedvezőtlen természeti folyamatok, gondoljunk csak a belvízre, amelynek óriási gazdasági kihatása volt, vagy az elmúlt évek nagy árvizeire szerte a világban, amikor is egész települések kerültek víz alá. Ezeknél az

eseteknél például a nem megfelelő tervezés következtében súlyos veszteségek keletkeztek az emberek javaiban, az épületekben, az infrastruktúrahálózatban. A települések funkcionális működése és ésszerű korszerűsítése tehát csak úgy érhető el, ha aprólékosan megvizsgáljuk és egészében értékeljük az adott település vízrajzi helyzetét, a geológiai adottságait, a flórát és faunát és a meteorológiai viszonyait is. Erre azért van szükség, mert a település, főleg a benne lakó emberek „közvetlen függőségben” állnak a közvetlen környezetükkel, a természettel.

A településfejlődésnek és –fejlesztésnek másik nagyon fontos alapja a társadalom és a gazdaság. Ennél a témánál meg kell ismernünk a település történetét, a múlt főbb folyamatait. Azokra a tényezőkre kell összpontosítanunk, amelyek valamilyen hatással voltak a település kialakulására, fejlődésére, átalakulására. Azt is érdemes vizsgálni, hogy a funkcióváltások és a hatótényezők változása milyen módon voltak hatással a múltban és a jelenben végbemenő fejlődésre. A társadalmi-gazdasági alapok feltárásánál rengeteg tényező vehető számba, ennek ellenére jelen kutatás szempontjából egy elemet emelnék ki. Ez pedig a foglalkoztatottság szerkezete, mely az utóbbi 20 évben jelentős átalakuláson ment keresztül. Kezdetben a primer szektorban dolgoztak a legtöbben, majd az ipari forradalom után az ipar került vezető pozícióba. A mai posztindusztriális gazdaságok meghatározó szektora viszont már a terciér szektor, vagyis a tágabb értelemben vett szolgáltatások. A rendszerváltás után már Magyarországon is a gazdaság ezen szegmensében dolgoztak a legtöbben. Éppen ezért érdemes bemutatni az ilyen jellegű tevékenységet folytató szervezeteket és a település ilyen irányú funkcionális kapcsolatait. Hogy miért tartom ezt fontosnak a dolgozatom szempontjából? Erre nagyon kézenfekvő a válasz: Vizsgálatok bizonyítják, hogy országunk településállományának több, mint 20%-a alapján véve alkalmas, vagy átgondolt fejlesztések segítségével megfelelővé tehető a turizmus és ezzel a turisták tömegeinek fogadására. Éppen ezért foglalkoznunk kell az idegenforgalom feltételeivel és a lehetőségekkel egyaránt. A turizmus a gazdaságban, mint dinamizáló tényező jelenik meg. Ez természetesen ebben a mikrokörnyezetben is igaz, hiszen munkalehetőséget teremt, jövedelemforrás a lakosságon kívül az önkormányzatnak is, motiválja a korszerűsödést és korszerűsítést. Mivel az idegenforgalomnak mára kiemelten kezelt fajtája a falusi turizmus, éppen ezért a kutatások során érdemes ezen alternatívának a lehetőségeit, feltételeinek meglétét is feltárni.

A fejlesztés műszaki-fizikai alapjai rendkívül meghatározók a feladatok kijelölésénél. Ezen tényezőkkel viszont nem kívánok foglalkozni, mivel szervesen nem képezik részét a kutatásomnak.

Az elmúlt 15-20 évben vált meghatározóvá a fejlődés és fejlesztés ökológiai alapjainak vizsgálata. Magyarországon általánosnak mondható, hogy a környezet állapota romlik és olyan negatív következményekkel járó folyamatok mennek végbe, melyek ehhez a romláshoz egyre inkább hozzájárulnak. A részletes vizsgálatoknak fel kell tárniuk a természeti környezet állapotát, a rongálódás mértékét és formáját. A táji és természeti adottságok állapotát szintén értékelni kell, emellett vizsgálandó a károsodások kiváltó oka is. Kiemelkedő pontja az elemzésnek a közvetlen környezetvédelmi célokat szolgáló infrastruktúra jellemzése. A települési környezet védelmében ez játssza az egyik legmeghatározóbb szerepet, hiszen segít kivédeni és mérsékelni a rongálást. Az infrastruktúra elemei a következők: szennyvízelvezetés- és derítés létesítményei, füstszűrő berendezések, szervezett hulladékgazdálkodás, falak, melyek a zaj ellen védenek, védősávok és védőövezetek. Ezek különböző fejlettségi szinten állnak a különböző településeken. A kutatás során meg kell állapítani, hogy ez a színvonal milyen szinten képes hatékony védelmet biztosítani, mennyiben tudja csökkenteni az esetleges károkat. Természetesen hazánkban eléggé gyerekcipőben jár még ez a fajtája a környezetvédelemnek, így nem is csodálkozhatunk, hogy a komplexen kiépített környezetvédelmi infrastruktúrára nem tudunk példát mondani. Bár egyes elemei már kiépültek és működőképesek, a teljes körű hálózat még mindenhol hiányzik.

Az utolsó nagy csoportja az elemzéseknek a helyi önkormányzatok működésének bemutatása. Ezt a témát azonban nem szeretném itt részletesen taglalni, mivel a dolgozatom III. fejezetében hosszabban kívánok ezzel foglalkozni.

Amint láthatjuk a településelemzés meglehetősen bonyolult és hosszadalmas feladat. Ennek okán megfelelő szakmai ismeretekre és felkészültségre van szükség az elvégzéséhez. Tájékozottságunknak ki kell terjednie a településfejlődést és – fejlesztést érintő általános ismeretekre, illetve a vizsgálat alapját képző település alapos ismeretére is. Mindezeket az információkat tudnunk kell összekapcsolni, tehát a településfejlődés összefüggéseit alkalmaznunk kell a konkrét település tanulmányozása során. Fontos kérdés, hogy milyen forrásokból dolgozzunk. Különbőféle írásos anyagok vizsgálata képezi alapját a kutatásnak. Ennek keretében

mindenféle információ felhasználható, amit találunk: a település történetét bemutató munkák, statisztikai megfigyelések, reprezentatív felvételek. Mivel településfejlesztésről beszélünk, elemeznünk kell a korábbi fejlesztési javaslatokat, elképzeléseket. Nagy figyelmet kell szentelnünk ezek elemzésére, a megfelelő következtetések levonására, mivel újraértékelésükkel és modernizálásukkal akár a jelen fejlesztésekbe is beépíthetők. Érdemes felvenni a kapcsolatot a helyi önkormányzattal, hiszen náluk található rengeteg információt, rendeletet, amely kutatásunk szempontjából fontos lehet, illetve meghatározó szerepük miatt nagy segítségünkre lehetnek. A helyi – vagy akár a regionális és országos – sajtó településsel foglalkozó cikkeiből szintén hasznos információkhoz juthatunk. A megismerés és a problémafeltárás szempontjából számomra a leghasznosabbak a helyszíni gyalogos bejárások és a személyes megkeresések voltak, hiszen ki tudna többet a településről, mint maga a lakosság.

Összességében tehát egy komplex és reális települeselemzés elkészítéséhez a szakértelem mellett hosszú időre, alapos kutatásra és saját tapasztalatokra egyaránt szükség van. Ennek fényében szeretném most bemutatni röviden, hogy a településkörnyezet vizsgálata milyen általános eredményekhez vezetett Magyarországon és ezekből milyen következtetéseket tudunk levonni.

2.2. A településkörnyezet kutatása Magyarországon

„A településkörnyezet vizsgálata a környezetvédelem érvényesítésének fontos részét képezi, mert a település a természeti tájban létrehozott olyan műszaki létesítmény, amelyben az ember társadalmi-gazdasági tevékenysége folyik a népesség meghatározott koncentrációja mellett.” (Fodor I. 2006 p. 177.) Mindez azt jelenti, hogy az ember közérzetét, regenerálódását, mindennapi életét nagyban befolyásolja az, hogy milyen a környezete, milyen a település, ahol él. Közismert, hogy az ember kölcsönhatásban van a környezetével. Mára már rájöttek, hogy ez a kapcsolat nem csak abban merül ki, hogy a kedvező adottságokat a fejlődés érdekében hasznosítja a település. Mivel a természeti adottságok nagyban befolyásolják a település életképességét és fejlődési lehetőségeit, egyre inkább elterjedt az az álláspont, hogy a környezetet védeni és kímélni kell. Mivel a kapcsolat a település és környezete között nem egyirányú, meg kell nézzük, hogy a település miként hat a környezetre. A városok és falvak folyamatos növekedése

egyre nagyobb terhet ró a természetre. A településkörnyezet-kutatás tehát ezt a rendszert vizsgálja, nemcsak a természetföldrajzi és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszerére helyezve a hangsúlyt, hanem kiemelten kezeli környezetvédelmi szempontból az épített gazdasági és a kulturális-mentális környezet viszonyát. Az 1. ábra a fent említett, igen bonyolult kapcsolatrendszert mutatja be. Ezen tényezők - melyek a településkörnyezet alakításának főbb összetevői - közötti kapcsolatokról ejtenék most néhány szót. Minden csoportból 3 vagy 4 fontos elemet emel ki, amelyek a legszorosabban kapcsolhatók az adott témához. A társadalmi tényezők esetében ez a kulturális tényező, az oktatás és informatika és a környezet-egészségügy. Ezen elemek úgy kapcsolódnak a településkörnyezethez, hogy az iskolázottság összefügg a környezetvédelmi döntések szakszerű meghozatalával és a környezettudatos életmód kialakításával. Mindezek a megfelelő környezet-egészségügyi infrastruktúrával hozzájárulnak a környezetszennyezés okozta betegségek kialakulási esélyeinek redukálásához, ezzel csökkentve a halálesetek számát. Azt hiszem a legevidensebb a műszaki tényezők és a környezet közötti összefüggések. A beépítettség önmagában meghatározza a mesterséges felszínt. A terület- és környezethasználatok esetében ügyelnünk kell az ésszerűségekre, hiszen ez nagyban hozzájárul a településkörnyezet állapotához és károsodásához is. A termelés és szolgáltatás nem megfelelő működése rendkívül terhelő lehet a környezetre nézve, csak úgy, mint a zsúfolt lakó- és üdülőrészek. A védett területek és parkok kijelölése némiképp kompenzálni tudja ezt a nagymértékű károsítást. A települések fejlesztése, a revitalizáció és a településrendezés mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a környezetterhelés ésszerű határok között maradjon, természetesen csak abban az esetben, ha megfelelő szakmai ismeretekkel, az adott település ismeretében történik meg a tervezés és végrehajtás. Mindenki számára ismert, hogy a legnagyobb mértékben a gazdaság terheli a települési környezetet. A primer és szekunder szektor mellett a szolgáltatások és kiemelten a turizmus is hozzájárul a környezetkárosításhoz. Gondoljunk csak a talajszennyezésre, a nem megfelelő hulladékgazdálkodásra, a levegőszennyezésre, a vízminőség romlására. Az idegenforgalom működésének eredményeképp zsúfolttá válhatnak a települések, amely tovább pusztítja a település környezetét, hiszen egyre nagyobb térre lesz szükség. Mivel ennek következtében a természet pusztulni kezd, szükség van a védelemre. A természeti adottságok esetében szintén egyértelmű a kapcsolat. Arra azonban ügyelnünk kell, hogy milyen módon hasznosítjuk a természeti tényezőket,

hiszen a szennyezésre ezek különböző mértékben érzékenyek. Ezek azok az adottságok, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az ember környezete, mint életminőségi tényező, megfelelő legyen.

Ma már mindenki számára ismert tény, hogy a település önmagában is terheli a környezetet, „mert területi diffúz szennyező forrásként értelmezve” eltérő helyi szennyezők kibocsátását összesíti és halmozza fel. Korábbi értelmezések szerint a kisebb települések sokkal harmonikusabban tudnak a környezetükkel együtt élni, egyszerűbbek az áramlási folyamatok a két fél között. Ezt a feltételezést azonban a legújabb kutatások eredményeinek ismeretében el kell vesszük. A mai tapasztalat ugyanis az, hogy a kisebb települések sokkal nagyobb mértékben szennyezik környezetüket, ez pedig a gyenge infrastrukturális hálózati kiépítettségre vezethető elsősorban vissza. Annak érdekében tehát, hogy a lakosság jobban érvényesíthesse az egészséges környezethez való jogát, fejlettebb környezeti infrastruktúrát kell kiépíteni a településeken. (Fodor I. 2006)

2.3. Kutatás a turizmusban

A turizmus a világgazdaság vezető ágazatainak egyike, emellett a legdinamikusabban fejlődő ága a terciér szektornak. Az idegenforgalom egy-egy ország gazdaságában kiemelkedő jelentőségű, meghatározó nemzetgazdasági ágazat. A turisztikai kutatások célja megtalálni és kiaknázni a térségben rejlő turisztikai potenciált és azt, hogy miképp tudjuk bekapcsolni a piaci körforgásba. Emellett funkciójaként értelmezhetjük az iparág különféle, már meglévő szegmenseinek korszerűsítését is.

A turisztikai vizsgálatok alapját hosszú évtizedekig csak a természetföldrajzi, szociálgeográfiai és közlekedésföldrajzi kutatások adták. A tömegturizmus elterjedésével és a problémák realizálódásával determinálódtak a kutatások is. Nem volt elég, ha az adott turizmuságazatok esetében egy egyszerű, földrajzi helyzetelemzést végeztek a szakemberek. Éppen ezért a 90-es évek második felében előtérbe kerültek olyan kutatások is, melyek a környezetre gyakorolt hatásokat (Dreyer, Köhn), az ökoturizmust, az idegenforgalom és a fenntartható fejlődés kapcsolatát (Kern) vizsgálták. Ezen kutatások elterjedéséhez nagyban hozzájárult, hogy a turisztikai világszervezetek, a WTO és a WTTC szintén központi problémaként foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel.

A turizmus kutatásának attól függően, hogy melyik területre, milyen hatásra helyezzük a hangsúlyt, számos módszerét ismerhetjük meg. Ha a szabadidőtér szempontjából kívánjuk elemezni, akkor a szociológia és a szociálgeográfia alkalmazott módszerei jelentik a tökéletes választást. Jelen dolgozat szempontjából azonban a vidékfejlesztő szerep bizonyítását emelném ki. Ez kizárólag a fogadóterületek komplex vizsgálatával lehetséges. Ezen belül nemcsak a vonzerőket elemezzük, hanem népesség- és településföldrajzi tényezőket is figyelembe veszünk, értékeljük a környezet minőségét és a gazdasági tényezőket egyaránt.

Mindezt milyen kutatási módszerekkel tudjuk megtenni? A legkülönbözőbb elemzések lehetnek segítségünkre. Érdekes a turizmus trendjeinek vizsgálatával kezdeni, melyek során a szakirodalom és különféle adatbázisok információit használhatjuk fel. Természetesen szükséges a vonzerők értékelése, esetleg vonzerőleltár elkészítése. Elengedhetetlen a rendszer mindkét oldalának vizsgálata, tehát meg kell néznünk a keresleti és a kínálati oldalt egyaránt. Ebben szintén adatbázisokra tudunk támaszkodni. A fent említett adatbázisok sok esetben hiányosságokat mutatnak, ebből kifolyólag szükségszerű empirikus felmérések elvégzése, melyek lehetnek interjúk, megkérdezések, kérdőív-kitöltések. Ma már kulcsfontosságú a hatásvizsgálatok elvégzése, erre minden esetben szükség van. A környezet tanulmányozásán túl ki kell terjednie a gazdaságra és a társadalomra egyaránt. A kutatásunk algoritmusát a területfejlesztés módszertani eszköztára adja meg, így erre is nagy figyelmet kell fordítanunk.

Amikor az erőforrásokat tanulmányozzuk, elengedhetetlen a földrajzi megközelítés. Ezek az elemek alkotják ugyanis a kínálat oldalán a vonzerőt, ezeket tekinthetjük magának a desztináció alapjának. Mint tudjuk, a turizmus egy olyan folyamat, ahol a termelés és a fogyasztás nem válik el térben és időben. Ebből pedig az következik, hogy a hatásai is helyben realizálódnak. Éppen ezért a turisztikai terméket vizsgálhatjuk társadalomfejlesztő tényezőként is.

3. Fadd és a Duna

A településkutatás módszertanának ismertetése után, ebben a fejezetben mutatnám be a kiválasztott települést és legnagyobb folyónkat, a Dunát, valamint a Faddot érintő holtágát. A történelmi áttekintés során a gazdasági szempont szerinti összefonódásukat emelném ki. Ezen részben kívánok foglalkozni a folyó és holtága turisztikai hasznosításával is.

3.1. A víz, mint természeti erőforrás gazdaságtana

Kutatásom kiemelt célpontja Fadd nagyközség és a Duna, valamint a holtága volt. Úgy gondolom, szükséges megindokolni, hogy a különböző természeti erőforrások közül miért pont a vizet választottam. A víz a földi élet elengedhetetlen feltétele, nem tudjuk pótolni semmi mással. A gazdaság minden szegmensén jelen van, mint erőforrás. Nem csak a gazdaság alapját képezi, de életteret jelent több milliárd növényfajának és állatfajnak. Ha visszagondolunk történelmi tanulmányainkra, észrevehetjük, hogy a víz végigkísérte történelmünket, hiszen például az első nagy civilizációk folyó vagy tenger mellett jöttek létre, majd a kereskedelmet és a gazdasági fejlődést is a víz határozta meg a hajózás útján. Bármelyik kort vizsgáljuk, a víznek mindig meghatározó szerepe volt a történelem folyamán. Természetesen meg kell említenünk, hogy kockázatot is hordoz magában. Nem kerülhetik el figyelmünket a természeti csapások okozta károk, melyek valamilyen formában a folyókhoz, tengerekhez köthetők.

A Föld vízkészletének csak kisebb része édesvíz. Ez rámutat arra, hogy takarékoskodnunk kell és védenünk szükséges. Az édesvízi vízkészletet két részre bonthatjuk: a felszín alatti és a felszín feletti vizekre. A felszín feletti vizek többféle módon hasznosíthatók a mindennapi életben és a gazdaságban egyaránt. Nem csak ivóvizet jelentenek, hanem elengedhetetlen feltétele a mezőgazdaság és az ipar működéséhez is. Természetes közlekedési útvonal és megújuló energiaforrásként is tekinthetünk rá. Vagy gondoljunk csak az emberiség legősibb mesterségére, a halászatra, melynek jelentősége sajnos mára már csökkent. Ennek okai a műszaki beavatkozások és a növekvő környezetszennyezés.

Ha közgazdasági megközelítésből vizsgáljuk a vizet, megállapíthatjuk, hogy a természeti erőforrások közé tartozik. „*A természeti erőforrások azok a természeti adottságok, amelyeket az ember a termelés adott fejlettségi szintjén szükségleteinek kielégítésére hasznosít.*” (Magda R. 2001 p. 13.) Tekinthesz a gazdaság egyik inputjának, ezáltal a piacgazdaság tárgyává válik és ára is lesz. Ezen felül egyéb funkciókkal is rendelkezik közgazdasági szempontból. Ilyen a hulladékbefogadó és asszimiláló funkció. Tulajdonságainál fogva alkalmas az emberi szükségletek kielégítésére közvetlen és közvetett módon egyaránt. A vizet a nemzeti vagyon részének tekinthesz. Sokáig úgy gondolták, hogy korlátlan erőforrás, de mára már tudjuk, hogy a vízfogyasztás és a vízszennyezés miatt korlátozottabban áll rendelkezésünkre. Ebből kifolyólag a gazdálkodás körébe kellett vonni, és okszerűen használatára kellett törekedni. Mit is jelent ez az okszerű környezethasználat? „A természeti erőforrásoknak olyan dinamikus, a társadalmi fejlődést elősegítő kiaknázását, amely a megbomlott természeti folyamat-egyensúlyok helyreállítását elősegítheti.” Tehát kiemelkedően fontossá vált a vízminőség-védelem. Felszín feletti vizeink különböző anyagokkal szennyeződnek, melyek minőségromláshoz vezetnek. Ennek a károsodásnak többféle ökológiai és gazdasági negatív következménye ismeretes: elpusztítja az élővilágot, csökkenti a felhasználásra alkalmas víz mennyiségét – ezzel sérül az erőforrás funkció-, veszélyforrást jelent az emberi egészségre és esztétikai-rekreációs kár is keletkezik. Ezek mind tipikus negatív externáliák.

Magyarországon, mint minden fejlett országban, a társadalom és a gazdaság vízigénye igen sokrétű. A vízgazdálkodásnak a feladata ezen igények előrejelzése és a kielégítésével kapcsolatos racionális szabályozórendszer felállítása. Ezt az alábbi feladatok elvégzésével éri el: irányítja és ellenőrzi a vízfelhasználást, előrejelzi a fogyasztás növekedését, törekszik a vizek okozta károk megelőzésére, foglalkozik a vízminőség-védelemmel és kutatásokat végez újabb erőforrások feltárásához. Két féle vízhasználatról beszélhetünk. Az egyik a vízfogyasztással járó vízfelhasználás, melynek körébe tartozik az ivóvíz-fogyasztás, az ipar vízfogyasztása – mely 90%-ban felszíni vizekből történik – vagy a mezőgazdaságban az öntözővíz használata. A másik a vízfogyasztás nélküli, melyre kitűnő példa a hajózás, a vízierőművek működése vagy a rekreáció, a halászat. Összességében tehát mindegy, hogy a vízről úgy beszélünk, mint élettér, természeti erőforrás vagy a rekreáció színtere, rendkívül fontos szerepet tölt be és az emberi élet elképzelhetetlen lenne nélküle. Éppen ezért választottam ennek a természeti tényezőnek a vizsgálatát.

3.2. A folyó és a település rövid bemutatása

3.2.1. A Duna

A Duna a második leghosszabb európai folyam 2850 kilométeres hosszával, csak a Volga hosszabb nála 840 kilométerrel. Németországban ered a Fekete-erdőben és Románia és Bulgária között torkollik a Fekete-tengerbe. A Dunát tekinthetjük a világ legnemzetközibb folyójának, hiszen 10 országot érint, míg vízgyűjtőterületéhez további 7 ország tartozik. A teljes vízgyűjtő területének 11,7%-a található Magyarországon. Az ország vízrajzának meghatározó eleme, csaknem 420 km hosszú a hazai főág hossza. Vízhozama Budapestenél $2350 \text{ m}^3/\text{s}$.

A folyó kialakulása a pliocén időszakhoz köthető. A kor végére a Duna már eljutott a Kisalföldre, ez a szakasz viszont csak a pleisztocén korban alakult ki. A folyó legfiatalabb szakasza Dobrudzsa nyugati oldalán található és a pleisztocén kor végén jött létre. A legnagyobb folyónk több ország eltérő tájain folyik keresztül. Ezen országokban különböző népek éltek és élnek, melyeknek életét a történelem során végig meghatározta a Duna. Nem csak táplálékforrást jelentett, hanem a kereskedelemnek is fontos tere volt, vagy gondoljunk csak a rómaiakra, akik természetes akadályként használták fel. Az újkőkortól kezdve beszélhetünk egy bizonyos közvetítő szerepről is, például az új termelési technikák könnyebben terjedtek el a segítségével. Az ókori feljegyzések a Duna bifurkációjáról beszélnek, vagyis az emberek azt gondolták, hogy a folyó két részre szakad, egyik ága az Adriai-tengerbe, a másik a Fekete-tengerbe ömlik. Ezt csak Augustus idején tudták megcáfolni. Kereskedelmi útvonalként már a görögök számára is rendkívüli jelentőséggel bírt. A rómaiak i.e. 10-re foglalták el jobb partját, s amint már említettem, a Duna jelentette a limest a birodalomban. Ezt egy térképrészlet is alátámasztja (2. ábra). Természetesen itt sem elhanyagolandó a kereskedelemben játszott szerepe. A középkorban, a népvándorlások idején, a jobb parton lévő települések tartották magukat, míg bal partján sorra váltották egymást különböző nomád népek. 1000 körül három új államalakulat is megjelent a Duna mentén, ekkor jött létre ugyanis Magyarország mellett Csehország és Bulgária is. A 13. századig legfőképp hadiútként funkcionált, s csak a keresztes háborúk után vált a kereskedelem számára is fontossá ezeken a területeken. A török hódoltság alatt ugyan visszaesett a dunai hajózás szerepe, de a fennhatóság megszűnésével újra szabad utat kapott a fejlődése. A 19-20. században nagy változások következtek be a

folyam életében. Ekkor jelent meg ugyanis az idegenforgalom a Duna mentén, igaz még csak Németország és Ausztria területén. 1830-ban megindult az első gőzhajó a folyón, mely az áru- és személyszállítást egyaránt forradalmasította. A hajózás megkönnyítése érdekében azonban szükségessé vált a szabályozás, mely az 1870-es évekre el is készült.

A Dunát három részre szokás tagolni: Felső-, Középső- és Alsó-Dunára. A felső szakasz a Morva folyó torkolatáig tart. Erre a részre a gyors folyás jellemző, ennek következtében romboló munkát végez. A középső szakasz Szőrényvárig tart, itt már csökken a sebessége. Az alsó szakasz a Duna-deltáig ér, s itt már kis esésű és lassú folyású a folyó.

A folyó esetében kettős tájformálásról beszélhetünk, mivel rombol és épít is egyaránt. Pusztítást a gyorsabb folyású, meredekebb részeken, míg építő munkát az alföldi részeken végez, ahol már lassabb folyású. A Duna vízszintje nem állandó. Tavasszal a hó olvadása járul hozzá a vízszintemelkedéshez, míg egy másik módja az árvíz kialakulásának a jég által bekövetkező felduzzadás. Ezek az áradások a különböző szakaszokat más és más módon sújtják: van, ahol kicsi az esélye az árvíz kialakulásának, van ahol hosszú ideig is elhúzódhat az áradás.

Fontosnak tartom még bemutatni a Duna élővilágát és gazdasági hasznosítását is. Mivel a Duna különböző éghajlatú tájakon, különböző sebességgel folyik keresztül, ezért az élővilága is igen sokrétű. Eltérő életfeltételeket biztosít a folyó különböző szakaszain, mivel más a medermélysége, a víz és a part felszíne. A Dunát sok környezeti kár érte, európai viszonylatban viszont ez a rongálódás csekélynek számít. Ebből kifolyólag élővilága is több helyen viszonylag érintetlenül megmaradt. Ezt felismerve az 1970-es évektől kezdve sorra hozták létre a Duna medencéjében a nemzeti parkokat és tájvédelmi körzeteket. Az élettér funkcióján kívül a gazdaságban is fontos szerepet játszik. Nemzetközi hajózási útvonal, melynek jogrendjét a Duna-bizottság határozza meg. Az Európai Unió Duna-stratégiájának köszönhetően újból a hajózás fejlesztése került középpontba. A folyó emellett ivóvizet biztosít, Magyarországon parti szűrésű kutak felhasználásával. Hazánkban kisebb jelentősége van a vízenenergia felhasználásának, míg a német nyelvterületeken ez már igen elterjedt formája a megújuló energiaforrások hasznosításának. A múltban meghatározó volt a halászat, de mára jelentősége csökkent. Ennek oka a folyó szabályozása és a szennyezések miatt bekövetkező halállomány-csökkenés volt. A kereskedelmi célú halászat a Duna-deltában maradt

csak meg, a folyó többi szakaszán felváltotta a sporthorgászat. Természetesen a turizmusban is kiemelt jelentőséggel bír, hiszen mind az aktív, mind a passzív kikapcsolódás népszerű helyszíne.

3.2.2. Fadd nagyközség és a Holt Duna

Fadd nagyközség a Dél-Dunántúli régióban, Tolna megyében található település, a Szekszárdi kistérség része. Teljes népessége a hozzá kapcsolódó üdülőtérülettel, Fadd-Domborival együtt közel 4500 fő. Összesen 67,53 km² –en terül el, népsűrűsége 66,18 fő/km². Két nagy földrajzi tájegység találkozásánál fekszik: északról a Mezőföld, délről pedig a Sárköz határolja. A faddi Holt-Duna partján fekvő település (3. ábra). A 19. századi szabályozások után került 5 km-re a főágtól. A terület pliocénvégi folyóhálózata alapvetően eltért a maitól. A mostani hálózat az újpleisztocén korban alakult ki. A terület kevés felszíni vízfolyással rendelkezik, melyeknek vízhozama kicsi, vízjárása pedig ingadozik. Ez azzal magyarázható, hogy a csapadékmennyiség és a gyenge relif-energia miatt nem biztosított a vízutánpótlás. A szabályozások és kotrások révén a patakok teljesen megváltoztak, viszont ezekre a munkálatokra szükség volt a belvív-veszély miatt. A felszín feletti vizek közül a legjelentősebb a mai napig a Holt-Duna. Ez tulajdonképpen az 1881-85 közötti szabályozások után, az árvízvédelmi töltések megépítésével keletkezett állóvíz a Duna jobb partján. A település határában eddig az időpontig hajózható főmedre volt a Dunának. A holtág jelentősége napjainkban sem lebecsülendő. Szerepet kap az öntözésben, a halászat, a sporthorgászat színtere, a turizmus meghatározó eleme, hiszen strandolási és sportolási lehetőségeket biztosít. A hossza 10 km, átlagos szélessége 180 méter, területe 180 hektár, mélysége helyenként eléri a 7-9 m-t. A szakításoknál, melyek a régi gátszakadások helyei, található a legmélyebb pontjai. Átlagos mélysége azonban 1,9 méter körül van. Medrében 3-5 millió m³ víztérfogat tározódik csaknem 2 km² vízfelülettel. A faddi Holt-Duna egyes részein kopolya jellegű, míg máshol kistó típusba sorolható. Mocsarasodás és iszaposodás előfordulhat, erre oda kell figyelni és meg is kell akadályozni. Közvetlenül a tolnai Holt-Dunával áll kapcsolatban egy zsilipen keresztül, s csak így kapcsolódik a Duna főfolyóhoz, mely így nem jelent felszíni vízutánpótlást. Ezt az utánpótlást a Csámpa-patak, a Foki-csatorna, a Doromlási szivattyútelep és a vízgyűjtőterületén található belvív oldja meg. Emellett 1997 óta a Paksi Atomerőmű 1m³/s vízszállítású

rendszere is hozzájárul a vízpótláshoz, mely a technológiai hűtővíz egy részét vezeti vissza a holtágba. A 4. ábra a holtágrendszer jelenlegi helyzetét mutatja be, az 5. ábrán a vízutánpótlásának lehetőségeit tekinthetjük meg. A csapadékszegény években előfordul, hogy vízhiány lép fel, s ennek következtében felgyorsul a víz eutrofizációja, mely a meder iszaposodását és az aljnövényzet elburjánzását okozza. Ehhez hozzájárul az is, hogy bár a korábbi évszázadokban a holtágrendszer vízgazdálkodására a vízbőség volt jellemző, a 90-es években folyamatosan növekedő vízigény (öntözés, halastó) miatt csökkent a vízmennyiség. Dombori öregfalu határában maga a Duna főfolyó hömpölyög. A környéken a földszerkezet, a jó vízelnyelés és a Duna közelsége miatt nem található forrás.

A Duna árterén az iszaphomok és a homokos iszap váltogatják egymást, a magasabb terasszigeteken pedig mára megkötött futóhomok a jellemző. A flórát és faunát tekintve igen változatos képet mutat a terület. A holtág növényi planktonokban gazdag. Megtalálhatók a zöldmoszatok, melyek nyáron, ha elszaporodnak, zöldre festik a vizet. Ezek a planktonok fontos szerepet töltenek be a víz életében, hiszen nemcsak a tápláléklánc nélkülözhetetlen láncszemei, hanem a szennyezések elbontásából is jelentős részt vesznek ki. Természetesen magasabb rendű növényfajok is jellemzőek erre a területre: nagy mennyiségben jelennek meg a hínártársulások, a partoknál a nádból és gyékényből álló nádasok (a holtág összes vízfelületének 10 %-át teszik ki), valamint a sás fajok. Az ártéri területeken az akác terjedt el, aljnövényzet nélkül. Az állatvilága is igen színes. A legelterjedtebbek az apró rákok, mint az evezőlábú rák, a hidrák pedig a mederfenék lakói. A kagylók szintén kedvelt élőhelye a holtág. A szerves hulladék lebontásában szerepet játszó örvényférges és giliszták szintén megtalálhatók a vízben, csakúgy, mint a különböző ízeltlábúak. Valaha nagy mennyiségű folyami rák élt a Dunában és holtágaiban, de populációjuk teljesen kipusztult a „rákpestis” következtében. A hínárosok lakója az árvaszúnyog, a vízisikló és a csigák számtalan faja. A kételtűeknek és hüllőknek szintén megfelelő életteret biztosít a holtág. Megtalálható a mocsári teknős, kecskebéka, varangy, kacagóbéka. Számtalan madár- és emlősfaj is előszeretettel választja a faddi Holt Dunát élőhelyként. Ilyen például a dankasirály, a vadliba vagy a récefélék, és a mára igen elterjedté vált hattyú. Apróbb emlősök mellett a parton talál menedéket a vörös róka és a görény is. A Duna halállománya viszonylag szegénynek mondható, de erről a későbbiekben szeretnék még szót ejteni.

3.3. Fadd és a Duna történetének kapcsolata

Ebben a részben Fadd és a folyó közötti kapcsolatot szeretném bemutatni, elsősorban a gazdasági összefonódásukra koncentrálva.

3.3.1.Összekapcsolódásuk az őskortól a reformkorig

A falu és a Duna közötti kapcsolat a történelem folyamán végig nagyon jelentős volt, hiszen a vízfolyások, függetlenül méreteiktől, fontos szerepet játszanak a mindennapokban, a gazdaságban, a kereskedelemben és a turizmusban is.

A mai Tolna megye már a történelem előtti embert is vonzotta, hiszen megfelelő életfeltételeket biztosított számára. A különböző vízfolyások, kiemelten a Duna megfelelő alapot biztosított a letelepedéshez, például azzal, hogy lehetőséget adott az élelemszerzés egyik fajtájának, a halászatnak. Az erdők, a dűsfüvű legelők és a víz nemcsak élelemforrást jelentett a hal-, madár- és vadpopulációjával, de a nádas bűvőhelyet is biztosított. Mivel a település területe az őskori népvándorlás útjába esett, ezért nagyon korán létrehozták az első településeket a Duna teraszperemén. Tehát láthatjuk, hogy már a község létrejötte is a folyóhoz köthető. Később, a római hódoltság ideje alatt Galerius császár utakat építtetett. A Duna vonala mentén mindig meghatározó közlekedési és kereskedelmi útvonalak futottak. Az utak mentén sűrűn épültek fel lakóházak, tanyarendszert létrehozva, ahol a rómaiak a mai villagazdálkodáshoz hasonló gazdálkodást folytattak. Ebben az időszakban, egészen a honfoglalásig, megkezdődött a mocsarak lecsapolása abból a célból, hogy növeljék termőterületeiket. A Sió elődjét szintén a rómaiak építették meg, levezetve ezzel a Pelso, vagyis a Balaton vizét. Ezek a „fejlesztések” hozzájárultak a gabonatermelés jelentőségének növekedéséhez. Mivel ebben az időszakban természetes határként funkcionált a Duna, egy egész hajóhad állomásozott rajta az év minden időszakában. A népvándorlás megindulásával sorra jelentek meg különböző nomád népek a Duna partvidékén. Az állattartó nomád magyaroknak szükségük volt újabb és újabb legelőkre, s a Kárpát-medence megfelelő volt számukra nemcsak nyári, hanem állandó szállásként is. Valószínű, hogy a letelepedéshez hozzájárult a Duna közelsége és az átkelés lehetősége is. Ez a vidék volt az, amely a pásztor életmód mellett a halászatnak is kedvezett.

A királyság megalapításával párhuzamosan sorra jöttek létre a magyarok települései, köztük Fadd is. A megélhetésüket ekkor is nagyban befolyásolta a folyó, hiszen a faddi jobbágycsaládok között 8 halászt is találunk. A gazdaság virágzott egészen a tatárjárásig, ami ezen a területen is mindent elpusztított. A tatárok kivonulása után újra fellendült a kereskedelem, melynek alapját a Duna biztosította. A vízi út mellett a folyamot követő kereskedelmi utak hozzájárultak ahhoz, hogy újra felvirágozzon ez a terület a kereskedelem által. Az említett úthálózatot úgy hozták létre, hogy a vízzel borított területeket elkerüljék és a gázlókat felhasználják. Ez az úthálózat kötötte össze a településeket, valamint ez által tudtak bekapcsolódni a kereskedelem vérkeringésébe. Később, a mohácsi csatavesztés után ez volt az, ami tönkretette a települést.

A török hódoltság korában szintén fontos szerepet játszott a Duna nemcsak a falu, hanem az egész hódoltsági terület életében. A vízi és szárazföldi út a kapcsolatot jelentette Buda és Konstantinápoly között, ezért a törökök katonai támaszpontokat építettek végig a folyó partján. Ilyen várszerű építmény volt Fadd közelében is. A falu és környékének gazdasági életét természetesen ebben az időszakban is sok minden befolyásolta, többek között a rácok betelepődése. A legnagyobb jelentőséggel mégis az a tény bír, hogy a dunai révek révén szerepet kapott a dunai gabona- és állatkereskedelemben. 1678-ban Béri Balogh Ádám tulajdonához tartozott a falu. A dunántúli kuruc brigadéros birtokához tartozott a Duna egyik ága is, mely a halászatnak köszönhetően évi 80-100 forint hasznot termelt. Egy 1779-es Magyarország leírás, melyet Vályi András készített, szintén azt erősíti meg, hogy a falu gazdaságát főleg a vízzel kapcsolatos tevékenységek határozták meg. A fent említett műben így írnak a faluról: „*Fája, nádja és halászata nevezetes. Rétjei, miután azokat víz járja, másodosztályúak.*” (Samay L. 2007 p. 127.)

3.3.2.A reformkortól a II. világháború végéig

A reformkorban Bartal György kezébe került a település és környéke. A birtokból 256 holdnyi nádas terület volt. Az osztatlan birtokrészekhez halászó vizek is tartoztak. Tehát ekkor is jelentős része volt a Dunának a termelésben. 1865-ben azonban a nádas terület 174 holdra csökkent. 1878. február 28-án egy negatív oldalát

tapasztalhatták az emberek annak, hogy ilyen közel élnek a folyókhoz. A Gerjennél összetorlódott jég miatt ugyanis felduzzadt a folyó, s amint kilépett a medréből, átszakította a töltést. Több mint 16 holdnyi földterületet borított be a víz és 40 házat döntött össze. De nem ez volt a korszak utolsó megpróbáltatása, ugyanis 1893-ban újabb jeges árvíz öntötte el Fadd egy részét. Az áradások szükségessé tették a szabályozást. Ezért Bartal Béla, aki a Paks-Faddi Dunavédgát-társulat alelnöke lett, felterjesztette a Földművelésügyi Minisztériumnak, hogy a Fajsz-Bajai Duna szakasz szabályozását minél hamarabb végezzék el. A folyamatot el is indították 1895-ben, s a rekonstrukció 1897-ben lett kész. A folyamszabályozás következtében a Duna, főleg a mellékágak ökológiai rendszere drasztikusan megváltozott. A szabályozások hozzájárultak az árvízmentesítéshez, de következményképp korábban nem tapasztalt vízmennyiségek és vízállások jelentek meg.

A két világháború között a településen különböző gazdasági érdekek miatt a szántó területek növelése volt a cél. 1934-ben a Fadd határában lévő Nasica és Öregér menti területeket lecsapolták és csatornákat alakítottak ki. 1952-ben újabb csapás érte a területet, az időjárás miatt aszály következett be, a Holt-Duna szintje soha nem látott mértékben csökkent. Az 50-es években újabb olyan esemény történt, amely visszavetette a község gazdasági életét. Az 1956-os márciusi árvíz a település földterületének 50%-át, közel 5780 kasztrális holdat öntött el. Az őszi vetésterület teljes mértékben víz alá került, ami 1960 kat. hold területet jelentett. Súlyos károk nem csak a szövetkezetek vagyonában keletkeztek, az áradás a lakosságot is sújtotta. 142 ház dőlt össze, további 48 rongálódott meg, ezzel 162 család vált fedél nélkülivé. A 4 szövetkezet teljes területét öntötte el a víz, ezzel a gazdasági épületek is használhatatlanná váltak. A károkat sikerült helyrehozni és több, mint 10 évvel később már más megközelítésből lett híres a település. Egy 1969-es újságcikk már a következőket írja a községről: *„A faddi Lenin TSZ a természet tálcán kínált ajándékát, a vizet, az ideális környezetet kihasználva, 750000 kiló kacsahúst termelt az idén, ezen a néhány hektárnyi vízterületen. Gyárszerű tömegtermelés folyik, de mélységesen csalódnánk, ha az üzemekre emlékeztető épületeket keresnénk. Ilyen nincs. Van víz, 3 részre osztott, hatalmas, drótkerítéssel körülkerített karán és a vízre telepítve 153 önetető, meg néhány csónak.”* (Letenyei Gy.-Ordas I. 1974 p. 80.) Tehát láthatjuk, hogy a 2. világháború után is jelentős maradt a víz szerepe a termelésben.

3.3.3.A hasznosítás kiemelkedő területei

A Duna gazdasági hasznosításainak lehetőségei közül hármat emelnék ki külön. Az első a hajózás. A Duna kanyarulatának levágásával a vízi közlekedés távolra került, s ezzel Fadd és a közeli város, Tolna is egyértelműen kirekesztődött a hajóforgalomból. Ennek ellenére a holtág továbbra is kielégítette a helyi igényeket. Dombori öregfalunál a mai napig működik a kikötő és gabonátároló, de ez is veszített jelentőségéből. A 6. ábrán bemutatott fénykép még a Dunán folytatott kereskedelem aranykorát mutatja be, a rendszerváltozás előtti időkből. A Szent László híd megépítésével a komp működése is feleslegessé vált, ezért ma már ez sem működik.

Fadd árterületén a legfontosabb gazdasági ágazat már a középkortól kezdve a halászat volt. Jelentőségét egészen a 19. századig megtartotta. Az ártér jelentősége a szabályozások előtt is csökkent már, majd szinte meg is szűnt. A halászat számára a legalkalmasabbak a Duna mellett, a holtágak és a víztározók. Ez a település esetében adott volt. A 19. századi szabályozások során kizárólag az árvízvédelmi és hajózási szempontokat vették figyelembe, s ezzel hatalmas károkat okoztak az ősi magyarországi halászatnak. A halállomány a szennyezések, az ökológiai átalakulások és a kanyarulatok levágása következtében csaknem századára esett vissza, ugyanis ezek a folyamatok azt eredményezték, hogy a vizek hidegebbek és gyorsabbak lettek, csökkent a táplálék mennyisége és az időlegesen víz borította terület, elpusztultak az addigi búvóhelyek. Az 1885-ös vízjogi törvény, majd a MOHOSZ és helyi egyesületeinek létrehozása valamilyen szinten szabályozta a halászatot és horgászatot. 1994-ig csak és kizárólag egyesületi tag horgászhatott, akiknek száma a mai napig évről-évre növekszik. Korlátozták a kifogható halak mennyiségét is. Két kategóriát állítottak fel: az egyik az elsőrendű haszonhalak, melyeket korlátozott mértékben lehetett fogni (ezek közé tartozik a ponty, kecsge, süllő), a másik csoport a másodrendű haszonhalak, melyeket korlátozás nélkül lehet fogni, és nem szaporítják (ilyen a törpeharcsa, kárász, keszeg). Az egyesületeknek és így a Faddi Horgászegyesületnek is vannak természetvédelmi feladatai. Ők nyilvánítják védetté a különböző fajokat és élőhelyeiket, felelősek a partok helyreállításáért és tisztításáért, a vízminőség javításáért. Az egyesületnek a feladata az őshonos halfajok telepítése és a tilalmi korlátozás meghatározása is. Az elmúlt 10 évben ugyan történt betelepítés, mégpedig busa populációt telepítettek a holtágba, ez azonban nem őshonos faj, hanem tájidegen halfajnak számít. Ennek a természet szempontjából is nagy jelentősége volt, hiszen a busa fito- és zooplanktonokkal táplálkozik. Jól

alkalmazkodott a környezethez és segítette a víz tisztítási folyamatát is. Mára az orvhalászoknak köszönhetően már nem igazán találhatunk a vízben busát, s ez meg is látszik, hiszen a növények burjánzásnak indultak. A víz igaz, hogy tiszta, de tele van hínárral, ami sok szempontból negatívum a holtágra nézve, gondoljunk csak a strandolásra. A faddi Holt-Duna éveken keresztül több horgászversenynek adott otthont. Mára sajnos ezek az események csak helyi vonzáskörzetűek, de némi fejlesztéssel újra lehetne erre az ágra építeni.

A harmadik nagy csoport a gazdaságon belül a szolgáltatásoknak egy ága, a turizmus, amellyel a következő részben kívánok foglalkozni. Mielőtt azonban erre rátérnék, megemlítenék még egy bizonyítékot arra nézve, hogy a Duna és holtága milyen fontos szerepet játszott és játszik Fadd életében. Ez pedig nem más, mint a település címere (7. ábra). A címer, amit logóként is használ a falu, a következőképpen néz ki: Alapja egy álló, ezüst vonallal keretezett pajzs, melynek belsejét egy hullámos, ezüst vonal vörös és kék mezőre vágja. A felső rész közepén két zöld dohánylevél ölel egy ezüstszerű dohányvágó kést, mely a település híres gazdasági tevékenységére, a dohánytermesztésre utal. Ami viszont számunkra fontos, a vízben úszó hal a Duna-holtágot és a hozzá kapcsolódó halászatot jelképezi. A pajzsot kívülről, kétoldalt két-két piros paprikát termő zöld, stilizált levelekkel díszített szür támasztja. Ezek a tradicionális mezőgazdasági tevékenységet szimbolizálják. Alul pedig egy kék szalagon ezüstszerű Fadd felirat olvasható. Láthatjuk, hogy a víz és a hozzá kapcsolódó halászat annyira jellegzetes és összeforrt a település nevével, hogy a címerbe is bekerült.

3.4. A holtág és a folyó turizmusban betöltött szerepe

Az egyik legfontosabb gazdasági ágazat, ami a Duna holtágára építhető, a turizmus. A Hágai Nyilatkozat megfogalmazása alapján *"A turizmus magába foglalja a személyek lakó- és munkahelyén kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az ezekből eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat."* (Hágai Nyilatkozat 1989)

Ez jószerével csak a Volent-öböl és Fadd-Dombori üdülőtelepet érinti napjainkban. A vízfolyások és holtágak elsődleges turisztikai források a parti hatás, a már említett halászat és horgászat, a vízi sportok és a táj változatossága folytán. A mikroklíma és a táj a hétvégi turizmus fő célpontjává teheti ezeket a területeket. Az

idegenforgalom kifejezés azonban csak a 60-as években vált aktuálissá ezen a területen. Domboriban 1965-ben kezdődtek meg az építkezések, előtte árasztásos rizstermelést folytattak itt és tehenek legeltek területén. Az 1980-as évek végére a hétvégi házak száma elérte az 500-at, emellett 50 nagy vállalati üdülő is felépült. Ekkor még működött motel és camping is, valamint a táborozás lehetőségei is adottak voltak. Mára ez a fajta infrastrukturális háttér eléggé visszaesett, színvonalon aluli lett.

A Duna, mint vízfolyás a turizmus szempontjából a horgászatban és a vízi sportokban meghatározó jelentőségű, a vízparti üdülés fejlesztése a folyó szennyezettsége miatt azonban nem kivitelezhető. Tehát Dombori öregfaluban a turizmus ilyen irányú törekvései lennének reálisak. A Duna szabályozásával kialakult holtágak, így a Faddi Holt-Duna is ezzel szemben több helyen ideális feltételeket biztosítanak az üdülő turizmushoz is. A faddi terület a vízparti turizmus, a vízi sportok és a horgászat szerelmeseinek kedvez. A holtág, mely egyelőre instabil környezeti állapotban van, további idegenforgalmi lehetőségeket hordoz magában. A Faddi holtág évről-évre jelentős számú vendéget fogad, ezáltal a megye és a térség szempontjából is kiemelkedő jelentőségű.

A turizmus számára a víz többféle lehetőséget jelent. Megjelenik a rendszer kínálati oldalának alapjaként, mint vonzerő, de emellett részét képezheti a közlekedésnek és szórakozási lehetőséget teremthet. A közlekedésben betöltött szerepe a turizmus szempontjából elhanyagolható, hiszen az egyetlen kikötője Domboriban a főfolyón kizárólag teherforgalmat bonyolít, valamint a holtágon közlekedő kompjáratok is megszűntek.

A továbbiakban azokról a turizmusfajtákról szeretnék beszélni, amelyek a vízhez köthetők, Fadd és Fadd-Dombori pedig rendelkeznek a kiépítésükhöz szükséges alapokkal. Az első ilyen lehetőség a vízi turizmus. Minden olyan turisztikai ág idetartozik, mely a folyót útvonalnak használja, valamint a holtágakhoz kapcsolódó aktív pihenéshez tartozó tevékenységeket jelenti. Ezen csoportba tartoznak a nem gépi hajtású vízi eszközök, a kishajók és a nagyhajók. A Duna és a holtág akár mindhárom számára potenciális területet jelenthet. A nem gépi hajtású vízi eszközök a klasszikus vízi túra eszközeit foglalja magába. Ez pedig a kajak, kenu és evezős csónak, azon belül a ma oly népszerű sárkányhajó. Mivel a holtág a vízitúrázáshoz rövid, ez csak a fő ágon lehetséges. Ennek viszont meg kell teremteni az infrastrukturális hátterét.(étkezési lehetőségek, sátorozó hely, illemhely). A szállás

és étkezési lehetőségek mellett meg kell oldani a kölcsönzést is, mivel ez is hozzá tartozik a vízi turizmus szolgáltatásaihoz. A kategória érdekes eleme a versenysport, ami inkább a holtágra jellemző. Fadd-Dombori is rendelkezett és rendelkezik olyan versenypályákkal, ahol ezeket a sportokat űzhetik. Ezekről a beruházásokról azonban a harmadik fejezetben kívánok szólni. Ezek a versenyek jelentős vonzerőt jelentenek és számos látogatót vonzanak. A sportesemények mindig fontos szerepet játszottak az üdülőttelep életében, gondoljunk csak az országos triatlonra vagy kajakversenyekre, valamint a sárkányhajó-fesztiválokra. Ezek köré számos program és egyéb rendezvény kapcsolható és ezzel még több turistát vonzhat ide. A turizmus e fajtája azonban lényegesen függ az időjárási viszonyoktól és a vízállástól, mindemellett pedig erős szezonalitást mutat. A vízi turizmust mindenképpen korlátok közé kell szorítani, mivel igen nagy terhelést róhat a környezetre. A motoros kishajós turizmust két nagy csoportra tudjuk osztani. Az egyik a sport célú hajózás, mely a motorcsónakot, vízisít és a jet-skit takarja. A másik a túrahajózás, mely a jachtokat és a kis vitorlás hajókat jelenti. A holtágra inkább az első kategória jellemző, a túrahajózásnak kizárólag a főágon lehetne realitása. Ezen turizmus mindkét válfajának feltétele a jól kiépített, fejlett infrastruktúrával rendelkező kikötő. Itt biztosítani kell az üzemanyag-beszerzési lehetőséget is. A település szempontjából a sportcélú hajózás meghatározó, ennek fejlesztésére tervez az önkormányzat beruházásokat is. A motoros kishajók közlekedését a vízjárás és az időjárás is befolyásolja, éppen ezért ez a fajta turizmus is erős szezonalitást mutat. A fejlesztés során figyelembe kell venni, hogy igen erős környezetterhelő hatása van ezeknek a járműveknek. A nagyhajós személyhajózás számtalan lehetőséget hordoz magában. A kirándulóhajók, rendezvényhajók és lakóhajók segítenék a Dunán ezen turizmusfajta elterjedését. A vizsgált területen ennek az infrastrukturális háttere azonban nem adott, és valószínű nagyobb lenne a beruházás mértéke, mint a várható haszon. A vízparti turizmus nem egy elkülöníthető turisztikai ágazat, hiszen lényege, hogy közvetlenül és szorosan kapcsolódik a víz jelenlétéhez. A vízi turizmusnak a víz szükséges, de nem elégséges feltétele, hiszen fejlett parti szolgáltatói háttérre van szüksége. A vízi turizmust az alábbi idegenforgalmi típusokkal együtt említik a szakirodalmak: ifjúsági turizmus (mert nagy számban a fiatalok veszik igénybe szolgáltatásait), a sportturizmus (mert a sporthoz, evezéshez, horgászathoz köthető aktív szabadidő-eltöltési forma), falusi turizmus (mivel főleg falusi környezetben, falvak és

községek mellett épül ki), és az ökoturizmus (mert törekszik a környezetvédelemre és elengedhetetlen feltétele a jó levegő, a béke és a természet).

A következő kategória az üdülő- és fürdőturizmus. Ez a pihenést, kikapcsolódást és élményszerzést tűzi ki fő céljául, lényege hogy távol kerüljünk a megszokott napi életviteltől. A településre ma jellemző típusa az üdülőházas üdülés. Itt a szabadidő eltöltésében nagy szerepet kap a fürdőzés és a strandolás. Kapcsolódó tevékenységeként megjelenhetnek különböző vízi- sportok, horgászat és különböző rendezvények látogatása. Ezen turizmus alapja a nyugalom. Fadd-Dombori klasszikus üdülőtelepnek számít a Duna mentén. Vízhőmérsékletét az ÁNTSZ rendszeresen ellenőrzi, eddig szinte mindig kiváló minősítést kapott. A településnek ezen turizmusfajtaához kapcsolódóan is számos fejlesztést kellene végrehajtania, amelyekről majd a későbbiekben esik szó.

„Ökoturizmus (természeti turizmus) a természetvédelmi területek, tájak, illetve élővilágának bemutatására irányuló különleges turizmus, amelynél a természetvédelem és a turizmus ötvözése folytán a látogatóknak természetközeli állapotú területek legszebb, leglátványosabb részeit mutatják be elsősorban látványként. Teszik mindezt oly módon, hogy valójában a kezelt területrészekre korlátozódjon a tartózkodásuk, biztosítva ezzel a természetközeli területek zavartalan fennmaradását. Az ökoturizmusból származó bevételek jelentős részét a természet természetközeli megőrzésére, fenntartására kell fordítani.”(Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat-Ökoturizmus és vízi turizmus 2008 p.10.) Az ökoturizmus tehát szintén megvalósítható a Duna és főleg a holtága mentén. A turisták elsődleges motivációja ebben az esetben a természet megfigyelése és értékelése, a természetes területeken megjelenő, hagyományos kultúrák iránti érdeklődés. A táj szépségeiben való gyönyörködés mellett, már új élményekre is vágnak a turisták. Az flóra és fauna megismerése, a kulturális emlékek felfedezése egyaránt fontossá vált az ökoturizmusban. *„Az ökoturizmus a környezettudatos szemlélet átadásának egyik eszköze is, amely ösztönzi az aktív mozgással járó tevékenységeket, és ily módon egészségmegőrző hatása révén jelentősen hozzájárul az életminőség javításához.”* (Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat-Ökoturizmus és vízi turizmus 2008 p.10.) Létszámot tekintve kisebb tömegeket mozgat meg, így kevesebb a károkozás is. Tekintsük át, melyek azok a tevékenységek, amelyeket az „ökoturisták” szabadidejükben a holtág mentén ki tudnak próbálni. Lehetőség nyílik növény- és állatvilág valamint a természeti

értékek megfigyelése mellett a falu kultúrtörténeti értékeinek megtekintésére, séták szervezésére a jó levegőn, tudományos kutatások végzésére vagy akár természetben végzett önkéntes munkára. Fontos szerepe van azoknak a programoknak, amelyek bemutatják a települést, a természeti és kulturális értékeit, a hagyományait. Tehát az ökoturizmus a természet értékeinek tiszteletben tartása mellett, annak tudatos megfigyelésére, védelmére alapoz. Az ökoturizmus előnyeit foglalja össze a 8. ábra a turista és a vendégfogadó szempontjából egyaránt.

A falusi turizmus az ökoturizmust erősítő és kiegészítő tevékenység. A nagyvárosi emberek egyre inkább szeretnék megismerni a falusi életformát, s emellett pihenési igényüket is ki akarják elégíteni. A fő vonzerőt az állattartás, a csend, a nyugalom, a jellegzetes falusi hangulat és az aktív kikapcsolódás együttese jelenti. A falusi turizmus a tanyai és az agroturizmust, valamint az aktív túrákkal összekötött falusi üdülést egyaránt jelenti. Fontos eleme a vendégszeretet, az egészséges táplálkozás, a sport, és különböző rekreációs programok. Emellett építeni kell a hagyományokra, hiszen a városi ember a vidék kultúráját kívánja ezen keresztül megismerni. A turista a környezet szépségéért és a falusi élet aktív részvétellel való megismeréséért választja ezt a turizmusformát. Fontos, hogy bekapcsolja a helyi lakosságot is a rendszerbe, mivel ők végzik tulajdonképpen a kínálatát alakítást. A Duna térségében minden adottság megtalálható, ami a falusi turizmus kiépítéséhez szükséges. Természetesen az öko- és vízi turizmushoz is kapcsolható, mivel fejlesztése hozzájárul a természeti örökség megőrzéséhez és védelméhez. Sikerülhet vele a hátrányos helyzetű területek felzárkóztatása és a szezonális kiküszöbölése.

A horgászturizmus szempontjából a fő kínálati elem a Duna és a holtág halbősége jelenti. Emellett az érintetlennek látszó természeti környezet is vonzóvá teszi ezt a környéket. A folyó és a Faddi Holt-Duna kiváló lehetőséget nyújt a parti és a csónakos horgászoknak egyaránt. A ponty, harcsa, kárász, csuka, keszeg, balin, süllő és kecsege mellett busa és amur is fogható (9. ábra). A Duna ezen része izgalmas terepet jelent a horgászoknak a kövezések, öblök, leszakadt partoldalak miatt. A vízjárástól függően szinte egész évben lehetőség nyílik a horgászatra. A szervezeti keretet Faddon is a Horgászegyesület biztosítja, s igyekszik a tagoknak és a vendégforgászoknak is kellemes pihenést és szórakozást biztosítani a lehető legjobb körülmények között. A horgászok számára a csendet és a természet nyugalma kell biztosítani, lehetőleg olyan helyeken, amelyeket elkerülnek a

tömegek. Általában nem vesznek igénybe semmilyen parti szolgáltatást, kivéve, ha hosszabb időre érkeznek a településre. A szekszárdi kistérség s ezen belül természetesen Fadd is kiemelten kíván foglalkozni a horgászturizmus jövőbeni fejlesztésével.

A Dunához kapcsolható turizmusfajták között meg kell említsük a kerékpáros turizmust is. Ez egy olyan egy- vagy többnapos utazást jelent, melynek során az üdülés alatt a szabadidős kerékpározás játssza a legfontosabb szerepet. A lényege, hogy a kerékpározást az üdülés szerves részének tekintjük. A Duna mentén a Németországi és Szlovák részekén (Donauschlingentől Pozsonyig) építették ki az EuroVelo- szabványnak megfelelő kerékpárutakat, Magyarországon viszont csak egyes részek felelnek meg e kritériumoknak. A kerékpáros turizmus kiépítéséhez szükséges szolgáltatók/ mint a pihenőhelyek, kölcsönzők, szervizek és vendéglátóhelyek/ szinte mindenhol hiányoznak. Tehát valójában jelenleg nem beszélhetünk kerékpáros turizmusról a Duna vonalán, pedig Nyugat-Európában a víz menti túrák a legkeresettebbek. A változatos vidék az Alsó-Duna szakaszon rendkívül sok kerékpározásra alkalmas terület található, éppen ezért regionális együttműködés segítségével a környéket behálózó kerékpárútvonal hozható létre. Ez természetesen Faddot is érinti, és az önkormányzat támogatja is ezt a fejlesztést.

Mára meghatározó vonzerővé váltak a rendezvények. A település kiemelkedő eseményei inkább csak helyi hatósugarúak. Mint például a Szüreti Nap. Két kiemelkedő rendezvény, a Falunap és a Templom Napja nagyobb távolságból is vonzza a látogatókat és rendszerint a testvértelepülések is képviseltetik magukat. Az üdülőtelepen megrendezésre kerülő fesztiválok és sportversenyek számos látogatót vonzottak, a vendégek között még külföldiekkel is találkozhattunk. Mára ezek a rendezvények is veszítettek presztízsükből, hatókörük megyeire szűkült. A megfelelő infrastruktúra és a színvonalas programok segítségével újra fel lehet kelteni a látogatóközönség érdeklődését.

Tehát elmondhatjuk, hogy a turisztikai kínálatot általában maga a holtág, és jelenlegi állapota jelenti, ezért a fejlesztések során fokozottan ügyelni kell ennek az állapotnak a megőrzésére, hiszen a túlzott fejlesztések, a táj és környezet megváltoztatása akár gátjává is válhat az idegenforgalom növekedésének.

4. A terület- és településfejlesztés lehetőségei

4.1. A településfejlesztés cél- és eszközrendszere

4.1.1. Mi a településfejlesztés?

A településfejlesztés először az Országgyűlés 1985. évi áprilisi, a terület- és településfejlesztés hosszú távú feladatairól szóló határozatában kapott kiemelkedő szerepet. Leírta, hogy a település nagy értéket képvisel, és a jó települési környezet meghatározó tényezője a meggondolt településfejlesztésnek. Mára kitüntetett politikai jelentőséggel bír. Mielőtt a célokkal és eszközökkel foglalkoznánk, ki kell térjünk a fejlesztés fogalmára és jellemzőire.

A fejlődés és a fejlesztés két, egymástól sokban különböző fogalom. Amint azt már korábban említettem, a fejlődés egy spontán, természetes folyamata a gazdasági-társadalmi térben, amely megváltoztat bizonyos adottságokat. A fejlesztések azonban soha nem akaratlan mennek végbe, mindig van mögöttük valamilyen szándék, cél és terv, amelyek együttese vezet el a változáshoz. Ahhoz, hogy a fejlesztések megvalósuljanak és önfenntartóvá válhassanak, szükség van a tervezésre. A terveknek és a megvalósításnak is alátámasztottnak, elismertnek és támogatottnak kell lennie a siker érdekében. Tehát mindig kell lennie egy szándéknak a cselekvés mögött, ami elősegíti az előrehaladását. A fejlesztéseknek mindig vannak következményeik, melyek pozitívak, de akár negatívak is lehetnek bizonyos szempontból. Ha nem átgondoltan tervezzük meg a cselekvést vagy nem megfelelő célt tűzünk ki, akkor több kárt tehetünk, mint amennyi eredményt érünk el vele. A tervezés során szem előtt kell tartani az Európai Unió alapelveit, melyek a következők:

- szubszidiaritás elve – Ez a területfejlesztésben azt jelenti, hogy a megfelelő szinten kell kidolgozni a terveket, s ez az a terület, ahol a legtöbb információhoz jutunk
- nyilvánosság elve – minden adathoz hozzá lehessen férni, a tervek mindenki számára elérhetők legyenek
- részvétel elve – senkit nem lehet kizárni, ha megfelel a feltételeknek
- partnerség elve – nem egyedül pályáznak, az összefogást kell támogatni

- decentralizáció elve – nem központosítják, hanem szétosztják a feladatokat a szintek között

A területfejlesztéssel összefüggő tervezési folyamatoknak akadnak hazánkban gyenge pontjai. Nagyon gyenge az érdekérvényesítő készség és rugalmatlanok a fejlesztések. Nincs összeegyeztetés, hiányzik a településeken túlmutató perspektíva. A célkitűzési skála rendkívül behatárolt. Emellett az érintetteket nem mindig vonják be a tervezésbe.

Mit is tekintünk valójában a terület- és a településfejlesztés fő céljainak? „*A területfejlesztés fő céljaugyanis egy lehatárolt terület érintett szereplői által, saját fejlesztésük érdekében végzett tevékenységek sora annak érdekében, hogy azokból az adott térség a lehető legtöbbet profitálja, vagyis a lehető leghatékonyabb és lehető leghosszabb távon érzékelhető legyen a fejlődés.*” (Husztai Zs.-Tenk A. 2010 p. 469.) A településfejlesztés célrendszere megegyezik ezzel, hiszen itt a település válik a lehatárolt területté, viszont sokkal konkrétabb elemeket határozhatunk meg. Ezt a fejlesztést egy komplex átalakító és rendező tevékenységnek tekinthetjük, mely a környezet bármely elemét érintheti (társadalmi-gazdasági, műszaki vagy természeti-környezeti is lehet). Az elsődleges cél a település megfelelő működésének fenntartása és fejlesztése úgy, hogy hosszabb távú célokra és érdekekre épít. Ezekkel a fejlesztésekkel a lakosság életkörülményeinek és –feltételeinek javítása az egyik legfőbb feladat. Ezt az ellátottság fejlesztésével, a környezet megóvásával, a települési közérzet javításával, a helyi lakosok identitástudatának erősítésével tudja csak elérni. A településfejlesztésnek alulról építkezőnek kell lennie és az egész közösséget át kell fognia, hiszen említettem már, hogy fontos az elfogadottsága.

Konkréten megfogalmazhatóak azok a funkciók, amit az említett fejlesztéseknek be kell tölteniük. Elő kell segítenie a kiegyensúlyozott települési közösség létrejöttét, támogatnia kell az előrehaladását ezen az úton. Ezzel összefüggésben mérsékelni kell a szociális feszültséget, segíteni kell a konfliktusok megoldását, minimálisra csökkentését. Fontos a települési infrastruktúra fejlesztése, a környezetvédelem és a környezet fejlesztése is. Törekednie kell a racionális terület- és erőforrás-használatra gazdasági szempontból. Ezen fejlesztések eredményeként a település plusz értékeket teremt, gyarapodik, ezzel hozzájárul, hogy jobb pozíció kerüljön, vonzóvá váljon. Ez a gyarapodás egyaránt jelenthet mennyiségi és minőségi növekedést is. A fejlesztési tevékenységet a településeken az önkormányzat fogja össze, felelős a szervezésért és irányításért. Ennek oka, hogy az önkormányzat tudja érvényesíteni a közérdeket, hiszen képviseli a települést nagyobb fórumokon. Egyik meghatározó tényezője a gazdaság,

mellyel szoros kölcsönhatásban van. A településfejlesztés során különféle érdekek ütköznek, így segít abban, hogy megismerjük a lakosság véleményét. A település az a szint, ahol a legkönnyebb a különböző érdekek kiegyenlítése.

4.1.2.A településfejlesztés eszközei

A településfejlesztés eszközszerének fő elemei a következők: pénzügyi eszközök, jogi eszközök, tervezés, koordináció és információ.

A legfőbb eszköznek a különböző forrásokból nyerhető támogatásokat tekintjük. A területi egyenlőtlenségek a nyolcvanas években célirányosabb kormányzati beavatkozást sürgettek. Ennek finanszírozására külön pénzügyi alapot hoztak létre, melynek neve Területfejlesztési és Szervezési Alap lett. Ez az alap nem vezetett eredményre, így a rendszerváltáskor meg is szüntették. A területfejlesztéshez hozzájáruló állami pénzügyi eszközök lehetnek központi vagy térségi eszközök. A központi források elosztását és nagyságát az országos vezetés határozza meg, a térségi eszközöket pedig az önkormányzatok és a területfejlesztési tanácsok osszák szét. „*A központi pénzügyi eszközök az éves költségvetési törvényben meghatározott előirányzatok.*” (Bujdosó Z. 2010 p. 354.) A továbbiakban néhány ilyen eszközt mutatnék be. Az első a Nemzeti Beruházás-ösztönzési Céllelőirányzat. Ezen program segít a magyar gazdaság dualitásának feloldásában, célja az innováció vezérelte gazdasági modell felállítása. A Turisztikai célú támogatások főbb irányelveit a miniszteri rendelet és módosításai határozzák meg. A támogatás célja, a kkv-k versenyképességének javítása, az esélyegyenlőség biztosítása, az idegenforgalmi vállalkozások számára a megfelelő humán erőforrás biztosítása, az infrastrukturális háttér biztosítása. A belföldi turizmus fejlesztésével kívánja elérni az ágazat bevételeinek növekedését. A munkahelyteremtés és a vidékfejlesztés mellett fontos eleme a falusi lakosság életkörülményeinek javítása. A turisztikai céllelőirányzat az alábbi tevékenységeket támogatja:

- megvalósíthatósági tanulmányok és rendezési tervek, projektek kidolgozása
- turisztikai terület és termékfejlesztés támogatása
- idegenforgalmi beruházások
- infrastrukturális fejlesztések ösztönzése
- oktatás, szakemberképzés elősegítése

- szállodák és vendéglátóhelyek környezetvédelmi és minőségbiztosítási programjainak támogatása
- hitel kamatterhének csökkentése /turisztikai beruházások/
- marketing és promóciós tevékenységek finanszírozása
- rendezvények támogatása
- információs rendszer létrehozása és fejlesztése
- kulturális értékek megóvásának elősegítése. (Bujdosó Z. 2010)

A Regionális Gazdaságépítési Célelőirányzat a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztériumhoz tartozik. Ennek főbb céljai az európai közösségek ipari és környezetvédelmi előírásaihoz való igazodás támogatása, a vidék fejlesztése, a falusi lakosság számára munkalehetőségek teremtése és javítása. Az Agrárgazdasági beruházások támogatása a mezőgazdasági termelés korszerűsítését ösztönzi, mely a Duna szempontjából a halgazdálkodáshoz nyújt finanszírozási támogatást. Az önkormányzatok számára igen fontos pénzügyi eszköz az Önkormányzatok Címzett- és céltámogatása. Ezt a nagyobb költségű beruházásoknál vehetik igénybe a települések. A címzett támogatás 2006. után megszűnt, addig a kiemelt fontosságú, pl.: a vízgazdálkodási feladatok ellátásában nyújtott segítséget. A céltámogatást olyan beruházásokhoz lehet igénybe venni, melyek a jogszabályban meghatározott céloknak megfelelnek. A központi pénzügyi eszközök mellett találhatunk nem állami költségvetési eszközöket is. Ezek lehetnek különböző területfejlesztési célú segélyek, hitelek, vagy intézmények támogatásai. Ebben fontos szerepet kap az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és az Európai Beruházási Bank, a hazai háttérbankot pedig a Magyar Fejlesztési Bank jelenti. A regionális pénzügyi eszközök a regionális fejlesztési tanácsok decentralizált pénzügyi kereteit jelentik. Az elosztásról pályáztatás után döntenek. A decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok /HÖF/ a következők:

- települési önkormányzati szilárdburkolatú belterületi közutak felújításának támogatása (TEUT) - segít a településkép javításában, biztosítja a jobb megközelíthetőséget, elősegíti a kerékpárút építéseket
- helyi önkormányzatok fejlesztési és vis major feladatainak támogatása – kedvezményezett térségekben a területi kiegyenlítést szolgáló beruházások támogatása (HÖF TEKI); helyi önkormányzati fejlesztések támogatása területi kötöttség nélkül (HÖF CÉDE), mely elősegíti az épített és természeti környezet védelmét; decentralizált vis major keret.

A Terület- és Régiófejlesztési céllelőirányzat az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölése mellett a gazdaságfejlesztést és a vállalkozói tőke bevonását segíti elő. A megyéknek nem csak feladatkörük, de pénzeszközeik száma és nagysága is csökkent az Európai Unió csatlakozása óta. Az épített és természeti környezet fejlesztéséhez a megye fejlesztési tanácsa Kistépülési Fejlesztési Támogatást adhat. A pályázási hajlandóságot a Pályázati Alap Kiegészítő Támogatás segítségével kívánják növelni. A megyei önkormányzatok bizottságai elkülöníthetnek az éves költségvetésükből bizonyos összegeket, s ezzel támogathatják a területfejlesztést. Kistérségi vonatkozásban a Többcélú kistérségi társulások normatív támogatása és a tagdíjak mellett nem találhatunk más, önálló pénzügyi forrást. Ezek is inkább csak a működés költségeit fedezik. A település önkormányzata a saját bevételeiből, átengedett jövedelmekből tudnak ilyen célra forrásokat elkülöníteni.

A településfejlesztés irányításában fontos szerepet töltenek be a jogi eszközök. Ezek törvények, határozatok, rendeletek, s irányelvek, melyeket az országgyűlés és az országos hatáskörű hatóságok határoznak meg. A helyi határozatok és rendelkezések az önkormányzatok által jönnek létre, s átfogják a teljes településfejlesztési tevékenységet. Fontos még megemlíteni a megyei önkormányzatok és a regionális fejlesztési tanácsok jogi érvényű rendelkezéseit is.

A fejlesztés tervezéséhez kapcsolódóan a tervek három csoportját különböztetjük meg. A fejlesztési koncepció hosszabb távra (10-15 évre), a fejlesztési program a választási ciklushoz igazodóan négy évre, míg a konkrét akciótervek egy évre készülnek. A településfejlesztési koncepció célja a fenntartható fejlesztés biztosítása. Figyelembe veszi a társadalmi, gazdasági és környezeti szempontokat egyaránt. Alapot jelent a közösségi stratégiai-operatív és a rendezési-szabályozási tervezés számára. Ez a stratégiai dokumentum viszonylag rövid és sok szemléltető ábrát tartalmaz. Közérthetőnek kell lennie a megértés és a könnyebb elfogadás érdekében. Mindenképpen tartalmaznia kell a település főbb adottságait, a fejlődési folyamatokat, a trendeket, a lakosság igényeit, főbb fejlesztési irányokat, determinációkat. Fontos, hogy a lakosság akaratát mutassa. A településfejlesztési program a koncepcióra épülve az egy önkormányzati ciklusra tervezett konkrét projekteket tartalmazza. Ebben már részletesen kell bemutatni a tervezett tevékenységeket, a hozzájuk szükséges forrásokat. Azt az utat jelöli ki a stratégiai részében, melyet a koncepció kitűzött céljainak elérése érdekében követnünk kell. Az operatív részben merülnek fel a gyakorlati kérdések, s itt határozzák meg a fejlesztési projekteket ágazati vagy területi bontásban. A fejlesztési

projektek az egyes elemek konkrét megvalósítását mutatják be részletesen kidolgozva, a műszaki és pénzügyi eszközöket pontosítva. Az éves akcióterv tehát tulajdonképpen egy ütemterv.

A hatékony településfejlesztési tevékenység érdekében az e célt szolgáló eszközöket össze kell hangolni. A településfejlesztés irányításához kapcsolódóan ezért nagyon fontos eszköz a koordináció. Ez segít a térbeli és időbeli összehangolásban a tervezett akcióknál.

A fejlesztések kidolgozásában és a megvalósításban egyaránt elengedhetetlen az információáramlás. Az összes résztvevőhöz és érdekelthez folyamatosan el kell juttatni az információkat. Az önkormányzatoknak és a lakosságnak egyaránt ismernie kell a tervezett elképzeléseket, a megvalósítás menetét és következményeit. Ez az információáramlás a monitoring-rendszer kiépítésének segítségével történhet meg.

4.1.3.A településfejlesztésben megjelenő érdekek és az önkormányzatiság

Mint már említettem a településfejlesztés céljaiban a legkülönbözőbb érdekek jutnak érvényre és ütköznek egymással, mivel rendkívül sok résztvevője van. A lakosság a különböző csoportok, az önkormányzat, az állam és a vállalkozók más-más állásponton lehetnek ebben a kérdésben. A legnagyobb számban a lakosság képviselteti magát, viszont ezen csoporton belül is különböző érdekek fogalmazódhatnak meg korosztály, foglalkozás, jövedelmi viszony, nemzetiség, vallás, politikai hovatartozás szerint. A települési önkormányzat amellett, hogy a lakosság érdekeit képviseli önállóan is érintett a településfejlesztésben. Az állam sajátos érdekeket képvisel, mely az önkormányzatok felett áll.

A helyi autonómia a településfejlesztésben 1990 óta folyamatosan növekedett. A települések nagyságával összefügg az ellátandó feladatok száma. Minél nagyobb egy település, annál sokrétűbb feladatokat kell ellátnia s ehhez nagyobb apparátusra is van szüksége. A hosszú távú kérdésekről, mint a településfejlesztési koncepció elfogadása és a nagyobb projektek indításáról a szabadon választott képviselők közül álló képviselőtestület hozza meg a döntést. *„Az éves költségvetés elfogadásával valamint az előző évi gazdálkodást lezáró zárszámadás beszámolójának jóváhagyásával konkrét döntéseket is hoz településfejlesztési ügyekben a képviselőtestület.”* (Molnár E. 2010 p. 347.) Ha az érdekképviselést nézzük,

tulajdonképpen a lakosság határozza meg a településfejlesztés feladatait. Az 1990. évi LXV. törvény kimondja, hogy *„a képviselőtestület határozza meg bizottságai szervezetét, és választja meg bizottságait”*. Ennek értelmében az önkormányzat településfejlesztési bizottságot alakíthat. A vizsgált településen ilyen bizottság kizárólag 2011-ben működött, ez azonban nem egyedi eset. A kisebb településeknél a településfejlesztési kérdésekben a gazdasági, a környezetvédelmi és a kulturális bizottságok együttesen döntenek, vagy véleményezik a fejlesztéseket. Az önkormányzatban a polgármesteri hivatal képviseli a szakmaiságot, s ez a területfejlesztésben is igaz. Döntés-előkészítő szerepe van illetve a vagyongazdálkodás kérdéseiben érdekelt. A jegyzőnek kevés közvetlen szerepe van, inkább az előkészítésben vesz részt. Az önkormányzati főépítész feladatait a jogszabály is rögzíti. A 9/1998. KTM- rendelet értelmében *„a települési főépítész részt vesz a településpolitikait, településfejlesztési, település-üzemeltetési és az önkormányzat ingatlanvagyon- gazdálkodási programjának elkészítésében, egyeztetésében, továbbá az ágazati koncepciók települést érintő részeinek összehangolásában és véleményezésében.”* Az önkormányzati szereplők mellett az önkormányzat tulajdonában álló vállalkozások szintén fontos szerepet játszanak a fejlesztésben. A településfejlesztés nem korlátozódik kizárólag az önkormányzatokra, résztvevői között megjelennek privát gazdasági szereplők, civil szervezetek, mint fejlesztő szervezetek.

4.1.4.A fejlesztő szervezetek jelentősége

A fejlesztési célú szervezetek mindig egy adott cél elérésének érdekében jönnek létre, vagy egy ilyen célt támogatnak. A fejlesztő szervezeteket többféle módon csoportosíthatjuk. Létrejöttük szerint lehetnek felülről, központi hatalom vagy önkormányzat által, alulról, vagy gazdasági szféra által létrehozottak. Működési formájukat tekintve beszélhetünk gazdasági társaságokról, nonprofit társaságokról vagy egyesületekről. Egyes szervezetek fő tevékenységként mások melléktevékenységként foglalkoznak terület és településfejlesztéssel, míg találunk alkalmilag ilyen jellegű feladatokat ellátó szervezeteket. A tevékenység fejlettségi foka szerint lehet állandó, rendszeres vagy alkalmi. Megkülönböztethetjük a részvétel típusa szerint attól függően, hogy gesztor, partner, támogató, mecénás vagy lobbista. (Husztai Zs.-Tenk A. 2010)

A fejlesztés sikerességének különböző kritériumai vannak. Elsődleges a tervezés, a tudatos és tetterre kész helyi lakosság a vállalkozások számára megfelelő környezet, a versenyképesség növelése, a komplex gondolkodásmód és a környezettudatosság. Egy fejlesztés csak akkor lehet fenntartható, ha az társadalmi, politikai összefogásra és partnerségre épül. Az eredmények ismertetésében és az elfogadtatásban nagy szerepet kap a kommunikáció és a marketing. Ezek segítségével válhat követendő példává. A fejlesztés sikeressége tehát a partnerségen és a helyi társadalom erején múlik.

4.2. A turizmus hatásai, jelentősége a terület- és településfejlesztésben

A turizmus olyan komplex rendszer, mely állandó kölcsönhatásban van a környezetével. Az ágazat növekedésének és fejlődésének legfőbb korlátozó eleme az elaprózott vállalkozói tőke, valamint a nem megfelelő információáramlás. A KKV-k nehezen férnek hozzá az információkhoz és a forrásokhoz egyaránt. Ezért szükség van a kormányzat részéről a fejlesztések és kutatások elősegítésére, főleg a két említett területen. A minőségi turizmus kiépítésének alapja az általános infrastruktúra kiépítettsége, emellett szükségessé vált a turisztikai termék megkülönböztethetőségét garantáló infrastruktúra fejlesztése. Ezen beruházásokhoz nélkülözhetetlen a kormányzat segítsége. Mivel a turizmusban a magánvállalkozások és a közintézmények együtt alakítják a turisztikai terméket, ezért a fejlesztési célok kérdésében is egyet kell érteniük és közösen kell fellépni e célok elérésének érdekében. Ebben nyújt segítséget a tervezés eszközeként a közösen kidolgozott jövőkép, mely hosszú távra jelöl ki igazodási pontot. A turizmusnak számos pozitív és negatív hatása lehet az adott terület gazdasági, társadalmi és természeti környezetére nézve, éppen ezért van szükség a komplex, tudatos fejlesztésre.

4.2.1. A turizmus hatásai

A turizmus gazdasági hatásainak alapja a turisták által elköltött pénz. Ez a keresleti oldalon a diszkracionális jövedelem nagyságával, a célterületen való tartózkodási idejükkel és az ott található szolgáltatások mennyiségével és minőségével áll összefüggésben. Ahhoz, hogy a pozitív gazdasági hatások érvényesüljenek megfelelő

színvonalra kell fejleszteni a turisztikai termékeket. Az idegenforgalom legfőbb gazdasági hatásai az alábbiak:

- multiplikátor hatás: amint azt az ábra is mutatja, a turisták kiadásai további jövedelmeket generálnak, melyek továbbgyűrűzve újabb kibocsátásokat és jövedelmeket eredményeznek. A pénz mennyiségét az import, a megtakarítások és az adók csökkentik. Lehetőség van a turisztikai bevételek más szektorba való átcsoportosítására is. A turisztikai multiplikátort a 10. ábra mutatja be.
- magasabb árszínvonal: a szezonális következményeképp a csúc szezonban megemelkednek az árak, mivel a szektor szereplői ekkor termelik meg egész éves jövedelmüket. Ez kihatással van a helyi lakosság és a turizmus viszonyára.
- foglalkoztatási hatás: mivel a turizmusnak magas a munkaerőigénye, fejlődésével új munkahelyek jönnek létre. Minél magasabb szintű egy szolgáltatás annál nagyobb és minőségibb a munkaerőigénye is. Ez akár elszívhatja a humán erőforrást más ágazatoktól. A pályázatok egy része azokat a turisztikai beruházásokat jobban támogatja, melyek munkahelyeket teremtenek.
- központi bevételek és kiadások: a turizmus nem csak az állam, hanem az önkormányzatok számára is nagymértékű bevételt eredményezhet az adók által. Ahhoz, hogy a gazdaság e szegmense fejlődni tudjon, komoly kiadások is terhelik az államháztartást és a településeket is.
- gazdasági szerkezet átalakulása: a turizmus fejlődése hozzájárul ahhoz, hogy a tertiér szektor kerüljön előtérbe az adott területen. Ez a szolgáltatások színvonalának és diverzitásának növelését jelenti, s ezzel további fejlesztéseket indukálhat. Ezek nem csak a turizmusra nézve jótékonyak, hiszen a település lakóinak életkörülményeit és életszínvonalát is javítják.

A turizmus társadalmi-kulturális hatásait a 11. ábra foglalja össze. Ezek közül csak néhányat emelnék ki. A legjelentősebb társadalmi hatás az adott terület munkaerőpiacának átalakulása, az új munkahelyek létrejötte. Ezt sorolhatjuk a pozitív és negatív hatásokhoz egyaránt, hiszen a munkahelyek száma általánosságban növekedik, viszont ez sok helyen csak szezonális, szakképzettséget nem igénylő lehetőséget jelent. A gazdasági hatásoknál említett munkaerő-elszívás munkaerőhiányt is jelenthet más szektorokban, mely rákényszeríti a területet az importálásra. Ez a profit kiáramlását eredményezi. A munkaerőhiány kiküszöbölése végett szezonális vendégmunkások jelenhetnek meg a területen, ők viszont kevésbé elkötelezettek és gyakran konfliktusba kerülnek a helyi lakossággal. A célterület népességének száma

növekedik, a kor, nem, faj és etnikum szerinti összetétel szintén változik a turizmus fejlődésével. Ennek oka, hogy az életkörülmények javulása a növekvő munkalehetőségek száma meggátolja az elvándorlást és segíti a betelepülést. A helyi lakosság gyakran kerül konfliktusba a közösség szerkezetét átalakító üdülőtulajdonosokkal. Ők kevesebb felelősséget vállalnak a helyi ügyekbe, ritkán kapcsolódnak be a település életébe, nem áll érdekükbe az alapinfrastruktúra fenntartása. Ezek a konfliktusok nem minden esetben alakulnak ki, sőt a társadalmi élet felélénküléséhez is hozzájárulhatnak a nem állandó lakosok. Az infrastruktúra fejlesztése nem csak előfeltétele a turizmusnak, hanem követi is annak fejlődését. Ezzel szintén javulnak a helyi lakosság életkörülményei. A társadalom szerkezetét úgy alakítja át, hogy a korábban értéktelen a turizmusban viszont hasznosítható erőforrások tulajdonosai társadalmi helyzetét javítja, a hagyományos gazdasági tevékenységet végzők azonban visszaszorulnak. Az egyénre gyakorolt hatások közül a társadalmi mobilitás növekedése a legszembetűnőbb. Ez elsősorban a fiatalokat és a nőket érinti, hiszen számukra rengeteg új munkalehetőség nyílik. Ez kihatással van a családi kapcsolatokra is, ám ez nem minden esetben jelent pozitív változást. Erősítheti, de gyengítheti is a családi kapcsolatokat. A turisták megjelenése lazíthatja az erkölcsi normákat, átalakíthatja az értékrendszert és hozzájárulhat a deviáns viselkedési formák kialakulásához. Emellett felerősödhet a bűnözés, mivel a turisták könnyebb célpontot jelenthetnek. A szexuális szabadosság növekedése és a prostitúció elterjedése szintén a negatív társadalmi következmények közé tartozik. Bár hazánkban nem, de a világ számos részén külön turizmusfajta a szexturizmus épül erre a hatásra. Jelentős a nyelvhasználatban, a nyelvtudásban és a szaktudásban bekövetkező változás a helyi lakosság körében. Ezt a demonstrációs hatás és a turista-házigazda között létrejövő kapcsolat eredményezi. A turizmus kiépítése a természeti és kulturális környezetre egyaránt hatással van. Nem csak a felújításokhoz és az értékek védelméhez, a hagyományok újjáéledéséhez járul hozzá, hanem a kultúra kommercializálódásával negatív következményei is vannak. Fontos kérdés és megoldandó probléma a szemetelés és a szennyezés kérdése.

A turizmus a természeti és épített környezetre is hatást gyakorol. Ezen hatások okozói a turisták és a turisztikai szektor alrendszerei (közlekedés, infrastruktúra, szálláshelyek, vendéglátóhelyek, egyéb szolgáltatók). *„A kibocsátások által indukált mechanizmus (emisszió-transzmisszió-immisszióhatások) eredményeképpen károsodhat a levegő minősége, a vízminőség, a vadvilág és a vegetáció, valamint az ember alkotta*

környezet elemei.” (Dávid L. et. al. 2010 p. 449) A környezetre gyakorolt hatásokat hat csoportra tudjuk osztani:

- a turisták közlekedésével járó hatások: a turizmus fogalmából következően a közlekedés az idegenforgalom alapjának tekinthető. Több környezeti problémát okoz, a levegő-, talaj-, és vízszennyezés és az ózonréteg vékonyodása mellett a dugók és balesetek is negatív következményként jelennek meg. Ezek térben és időben koncentrálnak.
- az infrastruktúra kiépítésével járó hatások: az idegenforgalmi infrastruktúra kiépülésének alapfeltétele az általános infrastruktúra megléte. Mindkettő más-más hatással van a természet különböző elemeire.
- a természeti környezetben bekövetkező változások: a nagy beruházások és építkezések megvalósításához jelentős nagyságú terület szükséges. Ennek következtében megváltozik a település földhasználata. Az idegenforgalom átalakítja a tájképet is. Ez a változás lehet pozitív /tájképfarmálás/, és negatív /tájképrombolás/ is. Az imént említett építkezések például kellemetlen látványt nyújthatnak, területigényük miatt kivágott erdők növényzetének vízvisszatartó hatása megszűnik, ezért felgyorsítja a talaj erózióját. A tereprendezések következtében a terület ökoszisztémája is megváltozhat. Sérülhetnek az élő és bűvőhelyek, csökkenhet a térség biodiverzitása, felborulhat az egyensúly. A turizmus pozitív hatása, hogy a természetet úgy használja, hogy közben a védelmét is elősegíti/ természeti és ökoturizmus/.
- az épített környezetben végbemenő változások: a turizmus bevétel növekedést indukál, ezzel javítja a lakosság életszínvonalát és lehetőség adódik az infrastrukturális ellátottság fejlesztésére. Az idegenforgalom kiépítése a településképet is átalakíthatja. Ez jelentkezik például a településközpontok rehabilitációjában, mely pozitív hatást jelent, de eredményezhet vizuális szennyezést is, például a tájidegen építkezésekkel.
- az infrastruktúra működtetésével járó hatások a természeti erőforrásokra: a felszíni és felszín alatti vízkészlet kimerülése a turisták növekvő vízigénye miatt; mezo- és mikroklíma változása; energiahordozók felhasználásának növekedése a turisták igényeinek megnövekedése miatt; építőanyagok felhasználásának növekedése a nagyobb építkezések következtében; biológiai erőforrások felhasználásának növekedése /szolgáltatások alapanyagai az élővilágból merítődnek/

- az infrastruktúra működtetésével járó hatások a természeti és épített környezetre: az egyik legnagyobb veszélyt a vízszennyezés jelenti, mely a nem megfelelő csatornázás és szennyvízkezelés eredménye. A közlekedés legkárosabb hatásaként jelenik meg a levegőszennyezés, mely egészségkárosodáshoz vezethet. A turizmus megnöveli a talajszennyezés mértékét is, főleg ha nem megfelelő a hulladékgazdálkodás. A turisták szabadidő-eltöltéséből adódik a zajszennyezés.
- turisztikai tevékenységhez kapcsolódó környezeti hatások: a turisztikai desztináción térbeli és időbeli zsúfoltság is jelentkezik a koncentráció miatt. Ez nagy terhet ró a területre. A vízhez kapcsolódóan közvetlen vízszennyezésről /fürdőzők/ és a vízi élővilág károsodásáról beszélünk. A horgászturizmushoz kapcsolódóan az orvhorgászatot emelhetjük ki legfőbb károsítóként. Az állatok illegális elejtése a populáció egyedszám- csökkenéséhez vagy akár a faj kihalásához is vezethet.

4.2.2.A turizmus hatásai a Duna holtágára nézve

A továbbiakban a turizmus Holt-Dunára gyakorolt hatásait mutatom be, mivel jelenleg ezen a területen beszélhetünk csak idegenforgalomról. Amikor a turizmus megjelenik egy területen, azonnal jelentkeznek a hatásai, melyek elsőként a természeti környezetben mutatkoznak meg. Így történt ez a Duna esetében is. A megnövekvő környezetterhelés elsősorban a vizet érintette.

A legnagyobb hatással a fürdőzők vannak a holtágra, hiszen ők közvetlenül szennyezik a vizet. Károsíthatják közvetlenül (például csigagyűjtés) és közvetve is az élővilágot. A fürdőző turisták igényeinek kielégítésére beépített part megbontja a terület ökoszisztémáját, egyre nagyobb területet von el az élővilágtól. A strandok térigénye miatt minden évben többször végeznek nádirtásokat. Ennek következtében egyes fajoknak megszűnt az élő- és búvóhelye, így elvándorolt a területről. A tájkép a lebetonozott sétányok és strandrészek miatt megváltozott, ez pedig esztétikai szennyezés formájában jelenik meg. (12. ábra)

Fontos probléma még a turisták felelőtlen személtelése, mely szintén hozzájárul a vízszennyezéshez. Az ide látogatók vízigénye folyamatosan nőtt az évek során, mely felborította az addigi vízgazdálkodást. Emellett az üdülőterületen nem megfelelően

kezelték a szennyvizet, mely így a vízminőséget tovább rontotta. Ennek javítására a közeljövőben meg is valósít az önkormányzat egy fontos projektet

Az iszaposodás szintén egy fő probléma, mely a szennyezés és túlzott igénybevétel következménye. A Holt-Dunán évről évre egyre több motorcsónak és jetski jelenik meg. Ez újabb közvetlen szennyezési forrást jelent. A víz minőségének romlásához az orvhorgászat és –halászat is hozzájárul. Nemcsak a fajok egyedszáma csökken közvetlen és közvetett (szaporodás megakadályozása) módon, hanem az egyedek sérüléséhez is vezet, főleg a hálós módszer alkalmazása. A villanyos módszer egyre elterjedtebb a holtágon, viszont ezzel visszafordíthatatlan károkat okoznak a felelőtlen orvhalászok. Az elpusztult tetemeiket a vízben hagyják, melyek így rothadásnak indulnak a meder alján, ezzel felerősítik az iszaposodást.

A turizmus megjelenésének nem kizárólag negatív következményei voltak, előnyre is tudott szert tenni a település. Mivel megnövekednek a bevételek, több pénz jut a karbantartásra. Ezzel hozzájárul a környezetvédelemhez. Mára szervezetté váltak a nádvagások, halór vigyáz a halpopulációra, évente elvégzik a mederkotrást. Ez véleményem szerint azonban kevés, ugyanis sokat csökkent a turizmus színvonal az utóbbi években. Amikor jelentős volt az ide látogatók száma, s az általuk költött pénz, akkor nem fordítottak kellő figyelmet a rendezésekre és fejlesztésekre. Ez és a nem átgondolt beruházások minőségromláshoz vezettek, mely magával vonzotta a turisták számának csökkenését, így egyre kevesebb forrás jutott a természet védelmére. Amennyiben megfelelően és megfontoltan forgatja vissza a település a bevételeit, úgy javul a természet képe, mely újra turistaforgalmat indukálhatna.

4.2.3.A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata

A turizmus és a területfejlesztés kapcsolatának alapját az 1996. évi XXI. sz. törvény, a területfejlesztésről és területrendezésről illetve annak 1999. évi módosítása, a 18/1998. KTM rendelet a területfejlesztési tervekről és a regionális tervek jelentik. Erről a kapcsolatról megoszlanak a szakvélemények. Ha a területfejlesztés egyetlen céljának a területi különbségek csökkentését tekintjük, akkor nem tudunk kapcsolatot találni a két terület között. Azonban ha a turizmust interszektoralisnak tekintjük, akkor a környezetvédelmi, természetvédelmi és gazdasági hatékonyság követelményeit nézve egyértelmű a kapcsolat.

Lengyel Márton (1999) az alábbiakat írja a turizmus és területfejlesztés kapcsolatáról: „*A turizmus és területfejlesztés integrált fejlesztésének szükségessége elismert a turizmus multiplikátor hatása révén: a növekvő bevételek, az új munkalehetőségek, az infrastrukturális beruházások, a helyi kultúra, a kedvező környezeti kép, a vállalkozói tőke beáramlás, a kedvezőtlen demográfiai folyamatok megállása- jelzésértékű felsorolás annak bizonyítására, hogy a turizmus erőteljes hatást gyakorol a rendszer egészére.*” A 13. ábra a turizmustervezés és a területfejlesztés stratégiai szemléletét, míg a 14. ábra a területfejlesztés stratégiai követelményeit mutatja be a turizmus fejlesztésében a térkategóriák függvényében. Ebben a stratégiai célok mellett a legfontosabb szereplőket, szabályozásokat és a területrendezési feladatokat találhatjuk meg.

Az idegenforgalom és a területi fejlődés szoros egymásra utaltsága a hosszú távú stratégia összehangolt kidolgozását igényli. Emellett úgy kell a terveket elkészíteni, hogy a változó környezeti feltételekre, a fokozódó lakossági igényekre azonnal lehessen reagálni. Természetesen szem előtt kell tartani az országos gazdasági érdekeket, és azok megvalósulását kell segíteni.

4.2.4. Az ökoturizmus és a területfejlesztés

A turizmus és a területfejlesztés összefüggésével kapcsolatban kiemelnék egy turizmusfajtát, mely mára nagy jelentőséggel bír. Ez nem más, mint az ökoturizmus. A 15. ábrán bemutatott térképrészlet pedig bebizonyítja, hogy Fadd esetében is helytálló a turizmus ezen fajtájáról beszélni, hiszen a holtág kanyarulata mellett mindenhol tájképvédelmi terület található. Így szükség van a védelmére, de ezt az adottságot a turizmus ki is tudja használni.

Mivel az idegenforgalom és a környezet kölcsönös függésben vannak egymással, így elengedhetetlen az ökoturisztikai területfejlesztés, főleg azokon a területeken, melyek elsősorban a természeti értékekre építenek. A turizmus fizikai környezetét az élettelen természeti erőforrások mellett az élővilág és az épített környezet egyaránt takarja. Amennyiben a turisztikai folyamatok spontán, szabályozatlanul mennek végbe, nagy kárt okozhatnak a természetben. Kutatások bizonyítják, hogy a hatás nem mindig negatív, hiszen a turizmus felkeltheti az emberek

figyelmét a környezetvédelem iránt, s a természet megóvására sarkallhatja a turisták mellett a helyi lakosságot is.

Az ökoturizmussal kapcsolatosan két fogalom magyarázata szükséges. Az egyik a szelíd turizmus, a másik a fenntarthatóság. A szelíd turizmus ökológiai tudatosságot hordoz magában, célja a turisták szemléletének átalakítása, a környezeti érzékenység a reális környezettudat és a felelősség erősítése. A kemény turizmussal szemben úgy kapcsolódik be a turisztikai körforgásba, hogy először tervez. A tervezés során minden közgazdasági, ökológiai és szociális elemet figyelembe vesz. A tudatos választásra épít. Nagyobb térben, kisebb csoportokat érint. A multinacionális cégek helyett a helyi közösségi és privát szolgáltatásokat veszi igénybe, a helyben előállított termékeket fogyassza. A környezet rombolása helyett a környezetkímélő megoldásokat részesíti előnyben. Az ökoturisták felelősséget éreznek a helyi értékek iránt, s így is viselkednek, tiszteletben tartják a helyi szokásokat, hagyományokat. Aktív résztvevőként kívánnák megismerni a helyi életmódot. A turisták hosszabb ideig tartózkodnak a célterületen, és ez idő alatt mélyebb és tartalmasabb kapcsolatot alakítanak ki a helyi társadalommal. A turizmusfejlesztést nem a helyi aktorok nélkül, hanem a helyi lakosság érdekeit figyelembe véve viszik véghez a szelíd turizmus kiépítői. Ezt pedig a helyi munkaerő segítségével viszik véghez. A szociális kiadásokat pedig nem a lakossággal, hanem a turistákkal fizetteti meg, így magasabb áron, de minőségi szolgáltatást kapnak.

A másik fontos fogalom, amit tisztázni kell, a fenntartható fejlődés koncepciója. A WTO így határozta meg a fenntarthatóság, a turizmus és a fejlesztés kapcsolatát: *„A fenntartható turizmus fejlesztése oly módon elégíti ki a mai turisták és vendégfogadó régiók igényeit, hogy egyben megóvjá és fejleszti a jövő lehetőségeit. A fenntartható turizmus gyakorlása az erőforrásokkal való gazdálkodás olyan formáit segíti elő, amelyek révén kielégíthetők a gazdasági, társadalmi és esztétikai igények, párhuzamosan a kulturális integritás, az alapvető ökológiai folyamatok, a biológiai sokféleség és az élővilág rendszereinek fenntartásával.”*A tervezés ez alapján 30-50 évre és az ökoszisztémák egyensúlyára építve történik. A legfontosabb a monitoring-rendszer megléte és szakszerű működése.

Az ökoturizmus kiépítése azért válhat fontossá, mert csökkenti a szezonalitást, növeli a környezet iránti érzékenységet és elkötelezettséget. Emellett segít megőrizni és megvédeni a természeti és kulturális értékeket. A turisták igényeként egyre inkább megjelenik, hogy az élmény aktív részesévé szeretnének válni. Erre kitűnő lehetőséget

biztosít az ökoturizmus, hiszen úgy fedezhetik fel a területet, hogy közvetlen kapcsolatba kerülnek a természettel és a lakossággal.

„A turisztikai termék komplexitása, a területfejlesztés rendszere és a fejlesztések tőkeigényessége miatt az ökoturisztikai termékek kifejlesztése, működtetése sokszereplős rendszert feltételez.” (Pap N.-Tóth J. 2006 p. 167.) Minden szereplőét más-más érdekek és célok mozgatnak. Az ökoturisztikai termékfejlesztés, csakúgy, mint az általános turisztikai fejlesztések, a leghatékonyabban kistérségi szinten tervezhetők és kivitelezhetők. A legfontosabb szervezetek, melyek az említett fejlesztésekben részt vesznek:

- - Országos szinten Az Országos Területfejlesztési Tanács (OTT), a Gazdasági Minisztérium, a Magyar Turizmus Rt. és az Országos Idegenforgalmi Bizottság (OIB)
- - Régiók szintjén a regionális fejlesztési tanácsok (RIB) és a marketingigazgatóságok (RMI)
- - Megyei szinten a megyei területfejlesztési tanácsok (MTT) és a megyei önkormányzatok
- - A kistérségek esetében a kistérségi önkormányzati társulások és a Tourinform-irodák
- - Helyi szinten az önkormányzatok, a helyi vállalkozások és civil szervezetek.
- Egyéb szervezetek

Az ökoturisztikai termékfejlesztéshez sem elég a tervezés, szükség van a folyamatok menedzselésére is. Ehhez létre kell hozni egy stratégiai döntéshozó testületet, ami elsősorban kistérségi viszonylatban ajánlott. Emellett szükség van a Tourinform irodákra, szakemberekre, trailekre s turisztikai csomópontokra, melyek a fejlesztés kiindulópontját jelentik. Ha mindez adott, sikeres fejlesztések vihetők véghez, melyek nemcsak fenntarthatóak lesznek, hanem segítenek a természet megóvásában is. Ilyen jellegű elképzelések Fadd esetében is helytállóak lennének, mivel adott a természeti környezet, mint vonzerő, ehhez már csak a megfelelő szolgáltatások és infrastrukturális háttér kiépítése válik elengedhetlenné.

4.2.5.A turizmus területisége

Mint már láttuk a turizmus komoly hatással van az adott területre. A folyamat térben és időben koncentrálódik, mivel a fogyasztás és a termelés egyidejűleg ugyan azon a területen jelentkezik, illetve a vonzerő, vagyis a kínálat van helyben és a keresletnek kell elmozdulnia. A turizmus területisége kapcsán különböző területi lépcsőket tekinthetünk át, hiszen az idegenforgalommal kapcsolatban beszélhetünk globális és nemzeti terekről, valamint helyi települési fokokról. A turizmus esetében a „változó geometriájú teret” kell vizsgálnunk. Ez a vonzerő és a turista lakóhelyének távolságán kívül az utazás lehetőségeit és a desztináció jellemzőit is tartalmazza. A turisztikai tevékenységek kialakulása különböző földrajzi jellemzőkkel rendelkező területekhez köthető. A történelem során más-más helyszíneket részesítettek előnyben, s a műszaki és közlekedési feltételektől egyaránt függött a turizmus különböző fajtáinak kialakulása. Ez alapján négy térkategóriáról beszélhetünk a turizmus

- Part menti turizmus, mely a tömegturizmus egyik népszerű ága
- rurális turizmus, mely a vidéki területekhez köthető és az egyik leginkább fejlődő ágazat
- természeti területeken folytatott turizmus, mely hozzájárulhat az elmaradott térségek felzárkóztatásához
- városi és nagyvárosi turizmus, mely a történelmi jelentőséggel bíró nagyvárosokhoz köthető. (Dávid L. et.al. 2010)

A turizmus befolyásolja az adott település anyagi helyzetét és termelői szerkezetét, tehát a növekedés és a fejlődés eszközeként használhatjuk. A megfelelő területi fejlesztéshez a turisztikai tér átgondolt rendezése, szakmailag helytálló tervezése és ügyvitele szükséges. *„A turizmus területi menedzsmentje folyamatára több tényező hat, mint például a természeti erőforrások és kockázatok, az ún. preturisztikai struktúra, a turizmus integrációjának szintje a területe és a helyi lakosság körében az elérhetőség és a kapcsolódás milyensége valamint a globálisabb tényezők.”*(Dávid L. et.al. 2010 p. 455)

4.2.6.Magyarország és a terület- és településfejlesztés

Magyarországon a gazdasági tervezésnek nagy hagyományai vannak, először a szocializmusban vált központi kérdéssé. A 2012/1986. évi kormányrendelet a

fejlesztések három területi kategóriáját határozta meg. Ezek a kiemelt üdülőterületek, a regionális jelentőségű üdülőterületek, valamint a helyi és kistérségi jelentőségű üdülőterületek. A rendszerváltás után megpályázhatóvá váltak különböző Eu-s források a területfejlesztéshez, melyek számos sikeres beruházást eredményeztek. Ma az országos turisztikai fejlesztés céljaként a fenntartható és versenyképes turizmus kialakítását tekinthetjük céljának.

A fejlesztés menedzselését a kormány a Magyar Turizmus Zrt. az Országos Idegenforgalmi Bizottság, az Országos Területfejlesztési Tanács, a Regionális Fejlesztési Tanácsok és ügynökségek illetve a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok végzik. Országunk a 2007-2013 közötti tervezési időszakban van, melyre az Új Magyarország Fejlesztési Tervet dolgozták ki. A hét év alatt elméletileg 22,4 milliárd euró fejlesztési forrás lekötése lenne lehetséges, melyet az uniós állampolgárok adójából különítettek el. Mindehhez a pályázási és pénzfelhasználási rendszernek megfelelően és szakszerűen kellene működnie. A hazai turizmus a megfelelő fejlesztések mellett a hosszú távú fejlődés lehetőségét hordozza magában. Az NFÜ az alábbiakat írja a turizmus fontosságáról: *„Az ágazat jelentőségét, az ország gazdaságára és az életminőségre kifejtett hatásait valamint a turizmusban rejlő további lehetőségeket felismerve a turizmus a hazai fejlesztéspolitikában is kiemelt figyelmet kap. A turizmus horizontális, több szektort érintő jellegéből adódóan nem csak a régiók gazdaságát élénkíti jelentős multiplikátor hatásain keresztül, hanem hozzájárulhat a társadalom, a kultúra és a természeti értékek gazdagításához is.”*(www.nfu.hu) A növekedés eléréséhez versenyképes és minden szempontból fenntartható projekteket kell kidolgozni és megvalósítani. Ha a fejlesztések turisztikai oldalát nézzük, az alábbi irányvonalakat emelhetjük ki: vonzerő és termékfejlesztés, fogadóképesség-javítás. Tehát a turizmus fejlesztésével a térségi fejlődést is előmozdíthatjuk. A gazdaságilag elmaradott területek általában rendelkeznek olyan természeti, kulturális és történelmi értékekkel, amelyek racionális hasznosítással idegenforgalmi bevételeket indukálhatnak, s ezzel gazdasági fejlődést eredményezhetnek. Beszéltem már a turizmus hatásairól, az ott részletezett társadalmi következmények szintén hozzájárulnak a gazdaság átalakulásához és növekedéséhez. Regionális szinten alkalmazkodni kell az országos irányelvekhez. Itt a legfőbb cél a turisztikai régiók adottságainak feltérképezése és az együttműködések elősegítése. Ebben fontos szerepet játszanak a Regionális Fejlesztési Tanácsok és Ügynökségek. Az első regionális területfejlesztési koncepció a Dél-Dunántúlon fogalmazódott meg, s ez alapján született meg 1999-ben a

Dél-Dunántúl Komplex Fejlesztési Programja. Kistérségi szinten az önkormányzatok, civil szervezetek, a helyi lakosság és a turisztikai vállalkozók a legfontosabb szereplői a folyamatnak. A menedzsment feladatait a kistérségi területfejlesztési társulások a még működő Tourinform Irodák és civil szervezetek látják el. Ezen a szinten azért hatékonyabb a fejlesztés, mert a szereplők ismerik a térség egészét, átlátják a kapcsolatokat. A tervezés fő célja a vonzerőfeltárás, a fejlesztési irányvonalak megjelölése, az erőforrások feltárása és kiaknázása. A települési szintű turizmusfejlesztés az önkormányzat feladata. Ennek eredményeképp teljesen átalakulhat egy-egy település. Ezen megállapítások a vizsgált település, Fadd esetében is helytállóak.

4.2.7. Településfejlesztési projektek a múltban és a jövőben

A helyi településfejlesztéssel kapcsolatban a továbbiakban kiemelnék néhány beruházást a múltból, a tervezett fejlesztések közül és azokról a feladatokról is írok, amelyet szükségesnek tartanék a turizmus és a Duna holtágának szempontjából.

Elsőként tekintsük át, hogy a közelmúltban milyen fejlesztéseket szorgalmazott a község vezetése a lakosság és némiképp a turisták érdekében. 2011 januárjára elkészült az Egészségközpont akadálymentesítése és felújítása Európai Unió pályázat segítségével. Ez hozzájárul az alap infrastruktúra kiépítettségének javulásához, hiszen mindenki számára elérhető lett az alap egészségügyi ellátás. Emellett felújították a már javításra szoruló utak egy részét, hiszen azok már károssá váltak az autókra nézve. A falu arculatának a legjobbat a faluközpont rehabilitációja és a Bartal-kúriához tartozó park felújítása, valamint két Eu-s szabványnak megfelelő játszótér felépítése tette. Így a gyermekeknek és családoknak egy nyugodt kikapcsolódási helyet teremtettek. A 2010-es év legnagyobb beruházása a hulladéklerakó rekultivációja volt, melynek helyén egy új ravatalozót építettek fel. A hulladékot jelenleg Tolnára és az újonnan felépített cikói telepre szállítják a településről. Évekkel ezelőtt a biztonság biztosítása érdekében felállították a Körzeti Megbízotti rendszert. A KMB-seknek saját épületrészt alakítottak ki a Polgármesteri Hivatal területén. A tavalyi évben készült el a Béri Balogh Ádám Művelődési Ház felújítása az IKSZT pályázat keretében, így a nagyközség programjai, a kiállítások, a könyvtár új környezetbe került. Ez szintén egy akadálymentesített épület, mely kiváló helyszíne lehet a különböző rendezvényeknek. A Volent-öbölben, ami Faddon belül egy pihenőhely, megkezdődött a szabad strand felszámolása. Ez viszont

nem önkormányzati fejlesztési program, mivel egy régi földhivatali rendelet rossz megfogalmazása miatt (mivel termőföldnek minősítették), a holtág a meder közepéig 3-4 személy magántulajdonába került, így az önkormányzat – bár 30 évre bérli – nem hajthat végre strandfejlesztési beruházásokat. A vezetés próbál megegyezni a tulajdonosokkal, de ezek a tárgyalások nem minden esetben végződnek sikeresen. Ez pedig hátráltatja a fejlesztéseket. Az oktatásért és a sportért is tett a falu vezetése az elmúlt időszakban. Magánemberek támogatásával megvalósult a sportpálya felújítása. A sportcsarnokra napkollektorokat szereltek, nyílászárókat cseréltek, korszerűsítették a fűtést, energiatakarékosság szempontjából. Ugyanezen beruházások megtörténtek az általános iskola épületében is, így nemcsak javították a minőséget, de a költségeket is tudták csökkenteni. Ezek a beruházások szükségesek voltak, és véleményem szerint hosszú távon is fenntarthatóak. Hozzájárulnak a helyi lakosság életkörülményeinek és – minőségének javításához, valamint –legfőképp infrastrukturális- alapot teremtenek a turizmus számára.

Most pedig vegyük számba a jövő beruházásait. Ha a múlt fejlesztéseit az oktatással fejeztük be, a tervezett tevékenységeket kezdjük ott. Az önkormányzat beadta a pályázatot egy új, 2-300 férőhelyes óvoda építésére. Ez szintén a kiadásokat redukálná le, mivel a két korszerűtlen épület helyett, egy modern épületbe járhatnának a kisgyerekek. A 2013-14-es tervezési ciklusban megjelenik egy kézilabda méretű, műfüves pálya kialakítása a sportpálya mellett. Erre a Magyar Labdarúgó Szövetség pályázata ad lehetőséget. Beszéltem a Bartal-kert rehabilitációjáról, ez azonban nem egy befejezett beruházás. Tervezik a világítás és a járdarendszer teljes kiépítését. Ezzel még csábítóbbá lehetne tenni a központban található parkot. A kert területén áll a Bartal-kastély, mely jelenleg a Tolna Megyei Önkormányzat tulajdonában van. A vezetés vissza kívánja szerezni a Kormányhivataltól és felújítani ezt az impozáns épületet, s ide kívánják hozni a Polgármesteri Hivatalt. A biztonság javítása érdekében 11 település összefogásával egy ebrendészeti telepet kívánnak létrehozni. Ez jelenleg a települések közötti tárgyalási fázisban tart. Most pedig térjünk át a vízre és a turizmus közvetlenül érintő fejlesztésekre. Elkészültek a Duna mellett futó sétány, tanösvény és kerékpárút látványtervei. A kerékpárút kialakítását úgy akarják megvalósítani, hogy az a nemzetközi kritériumoknak (EuroVelo) megfeleljen és bekapcsolódjon a kerékpárturizmus vérkeringésébe. A környező településekkel összekapcsolva egészen a Gemenci-erdőig futna az út. Egy, már nyert pályázat alapján megkezdődtek a sárkányhajó-kikötő és - pálya építési munkálatai. Ez a projekt az Atomerőmű

támogatásával valósul meg. A kikötő alapozási munkálatait tavaly áprilisban kezdték meg. A versenypálya, mely nemcsak sárkányhajó, hanem kajak-kenu versenyek megrendezésére is alkalmas, már elkészült. Maga a pályarendszer a céltoronnyal adott volt, csak kisebb átalakításokat kellett elvégezni. Mivel Faddon működik egy Sárkányhajó Egyesület, amelynek tagjai folyamatosan edzenek, versenyekre készülnek, és számos verseny is megrendezésre kerül már itt, szükségessé vált ezen beruházás megvalósulása. Ettől a falu is nagyobb bevételt remél a későbbiekben, és a tervek között szerepel a rendezvények hatókörének szélesítése, melyhez újabb fejlesztési feladatokat kell megvalósítani.

Bár a múlthoz köthető, de itt ejtenék pár szót a kajak-kenu pályáról. Domboriban 1986-ban a kajak-kenu pályát a Paksi Atomerőmű támogatásával építették és rendkívül nagy reményeket fűztek hozzá. A lobbizás hiányának, vagy más politikai akaratnak köszönhetően azonban a felépített létesítmény legrangosabb versenye egy 1990-es évek közepén megrendezett Világkupa forduló volt. A pálya javítása érdekében fejlesztésekre lett volna szükség, de ezek nem valósultak meg. Pár évvel ezelőtt megkezdtek a kajak-kenu pálya lebontási folyamatát, hiszen már arra sem volt forrás, hogy a korrózióját megakadályozzák az elemeknek. A hozzá tartozó céltorony viszont még kitűnő állapotban volt, így a Triatlon és sárkányhajó versenyeken még tudták használni. A tavalyi évben pedig a pályarészt is ismét alkalmassá tették versenyek megrendezésére. Tehát a kezdeti beruházás nem bizonyult fenntartható fejlesztésnek az évek folyamán, mára viszont újra visszanyerte szerepét.

Domboriban két szabad strand is kiépítésre került. Ezek színvonala az évek folyamán egyre csökkent. Ezért az önkormányzat a vizesblokkok és öltözők lecserélése és a játszótér újjáépítése mellett döntött. A fürdővíz minőségének javítása céljából a továbbiakban is szorgalmazták a holtág medrének kotrását. Egy nagyon fontos beruházás az üdülőtelep számára az ivóvíz-összeköttetés létrehozása. Ezzel kívánják majd javítani a vízminőséget Domboriban és a közművesítés megvalósulását, mely szükséges az építkezések és telekkimérések miatt. Nem csak a jelenleg ott élők mindennapjait könnyítenék meg, hiszen a turisták számára is sokkal vonzóbb, ha az üdülőhelyükön van és tiszta a víz. Ez a 2. ütemű pályázat a TÁMOP-keretein belül valósul majd meg. Emellett a Holt-Dunának is nagyobb figyelmet kívánnak szentelni. A tervek között szerepel a holtág élővilágának és a víznek, mint élőhelynek a javítása. Ezt a vízminőség-javítást biológiai tisztítással kívánják majd elérni. Visszatérve a falura, fontos még megemlíteni a szennyvízelvezetés kérdését. Jelenleg 3 település van rákötve

Fadd elvezető csonkjára, viszont a költségekből nem veszik ki a részüket. Az önkormányzat ezért tárgyalásokat kezdeményezett a környező településekkel, és a jövőben közös felelősségvállalás mellett kívánja előmozdítani a csatornázás javítását. A múltban végbement és a következő időszakra tervezett fejlesztések finanszírozásában a TEIT-től (Társadalmi Ellenőrző és Információs Társulás) származó bevételek és az OTP fejlesztési célú kölcsönei játszanak meghatározó szerepet. Emellett az önkormányzat a Paksi Atomerőmű alapítványainál pályázik az önerő biztosítására.

A továbbiakban néhány konkrét beavatkozási javaslatot tennék, melyek a kutatásom eredményein alapulnak és a turizmust, valamint a Holt-Dunát érintik elsősorban. Csakúgy, mint a Duna menti települések nagy része, Fadd önkormányzata is jelentős vízi turisztikai fejlesztéseket tervez, melyhez a régiók nyújtanak anyagi támogatást. Ezzel kapcsolatban fogalmazódott meg részemről pár konkrét, szükséges, megvalósítható és fenntartható projekt ötlete. Fontos lenne a turizmust szolgáló kkv-k létrehozásának vagy idetelepedésének ösztönzése, mivel a fogadóképesség javításához szükség van a szolgáltatással, kiskereskedelemmel foglalkozó vállalkozásokra, melyek megfelelő szakmaisággal és stabil pénzügyi háttérrel rendelkeznek. Ehhez az önkormányzat az adóterhek csökkentésével, a vállalkozói környezet javításával járulhat hozzá. Amennyiben a megfelelő minőségű szálláshelyek, vendéglátóegységek, kölcsönzők és az üzletek tevékenységét sikerül összehangolni, olyan előnyökhöz juthatnak, melyek hozzájárulnak a térség vonzerejének növekedéséhez. Ehhez az Európai Regionális Fejlesztési Alap és a Regionális Operatív Program nyújtana segítséget. Elő kell segíteni a holtággal kapcsolatos tájtermékek turisztikai terméké fejlesztését, bekapcsolásukat főleg az agro-, gasztro- és borturizmushoz, falusi turizmus rendszerébe. Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap és az ÚMVP III. intézkedéscsoportja ad erre lehetőséget. Újra kellene gondolni a község arculatát, a tervezés során adottságok kerüljenek a középpontba. További infrastrukturális fejlesztéseket kellene végrehajtani, mind az alap- (úthálózat, megközelíthetőség javítása, kommunális szennyvízelvezetés, teljes közművesítés, információs hálózat), mind a turisztikai infrastruktúrát (szálláshelyek, vendéglátóhelyek, szórakozási lehetőségek, stb.) illetően. A legfontosabb ezek közül, a környezet védelmének érdekében, a természetközeli turizmushoz köthető infrastruktúra kiépítése lenne. Ezek egy részét, mint már említettem, tervezi is az önkormányzat. Az épített és kulturális örökségek fejlesztésére is nagy hangsúlyt kell helyezni, mivel ezek a természeti turizmus kiegészítőjeként kiemelkedő szerephez jutnak, s ki tudják tolni a főszezont.

Emellett a rendezvények szervezése és színvonalának emelése szintén elengedhetetlen. A megfelelő környezetet ehhez szintén fejlesztésekkel lehet biztosítani. Ez a ROP -os és az ÚMVP III. intézkedéscsoportjának pályázatai nyomán sikerülhet. A holtág rehabilitációja már tervbe van véve, emellett érdemes megfontolni a fenntartható turisztikai hasznosítását. Elengedhetetlen a differenciált szálláskínálat kialakítása. A Regionális Operatív Program segítségével a magas színvonalú kereskedelmi szálláshelyek (panziók) fejlesztése, a vízparti szálláshelyek (kemping, táborhely, nyaralóházak) újjáépítése és fejlesztése, a magán szállásadás hálózatának kiszélesítése és a speciális üdülési formákhoz, sportoláshoz köthető szálláshelyek (főleg horgásztanyák) fejlesztése válik megpályázhatóvá. Az aktív turizmus részeként Fadd esetében elsődlegesen a vízi turizmus kapcsolható a Duna holtágához. Ehhez sajátos infrastruktúra-rendszert kell kiépíteni. Szükségessé válik a kikötő fejlesztése, WC, tisztálkodási, valamint bevásárlási lehetőség biztosítása. A kialakítás előfeltétele a vizek rehabilitációja. A kerékpáros turizmus, melyhez az út kialakítását már megpályázták, igényli a pihenőhelyek kialakítását és a tájékoztató táblák elhelyezését. A fürdő turizmus érdekében a strandok karbantartása, infrastrukturális fejlesztése több helyen elengedhetetlen. Emellett meglátásom szerint új szabad strandot is érdemes lenne kialakítani a község területén, hogy ne csak Domboriban legyen lehetőség legálisan fürdőzni. Az ide látogató horgászok számára a rendezett horgászállásokat kell teremteni. Az egyéb sportok üzése, mint például a jet-skizés engedélyezését kizárólag a környezetvédelmi előírások betartásához kellene kötni. Ezek is a ROP részeként pályázhatók meg. Szükséges az önkormányzat részéről a társadalmi, gazdasági, ökológiai és környezetvédelmi monitoring rendszer létrehozása. A társadalmi tőke fejlesztése szintén hozzájárul a megfelelő turisztikai kiépítettséghez. A természeti erőforrások biztonsága, a környezet teljesítőképességének megőrzése, az iható víz, tiszta levegő, a szennyezés mentes környezet, a táj esztétikuma mind olyan érték, melyek hiányosságai leértékelik a természeti erőforrásokat, magát a desztinációt, rontják a lakosság életminőségét. Ahhoz, hogy ezeket a folyamatokat minél előbb meg lehessen állítani, a lakosság környezettudatosságának növelésére van szükség. Ennek érdekében a falu vezetésének hozzá kell járulnia a természettudományi, ismeretterjesztő táborok szervezéséhez, a környezetvédelmi oktatás bevezetéséhez az általános iskolában, a környezetszépítő programok, akciók szervezéséhez (pl. községi szemétszedési akció) és a civil szerveződések támogatásához. A természeti értékek hosszú távú megőrzése érdekében biztosítani kell a különleges élőhelyek megőrzését, a

természetes flóra és fauna megmaradását. Ehhez az alábbi beruházások lennének szükségesek (zárójelben a támogató háttérprogramot tüntetem fel): élőhely védelem, helyreállítás, fejlesztés (KEOP); vízfolyások revitalizációja (KEOP, ROP); élőhely-megőrző mező- és erdőgazdálkodás infrastrukturális alapjainak megteremtése (KEOP); természetközeli gazdálkodás elterjesztése (ÚMVT). A térség turisztikai vonzerejét jelentősen befolyásolja a tájképi megjelenés és a környezet állapota, hiszen ezzel mindenképpen találkozunk a turista. Ezek javítása érdekében rendezni kell a település valamilyen okból kifolyólag károsodott területeit. Ezen intézkedések hozzájárulnak a turizmus fellendüléséhez a természeti erőforrások és környezeti értékek fennmaradásával és fenntartható hasznosításával. Erősödik a fenntartható térségfejlődés és örökségvédelem. Végül soron pedig javul a lakosság életminősége.

4.2.8. Egy jó példa – Lakitelek-Tőserdő

A fejlesztések egyedi. Ennek alapja, hogy a térben nincs két egyforma pont, így két település vagy terület sem lehet egyforma, sok változó adható meg egy-egy kérdést illetően. Ezt a következő képlet jól mutatja.

$$E_p = A \cdot H \cdot I \cdot S \cdot T_K \cdot F \cdot E$$

A projekt egyediségét (E_p) a terület természeti, társadalmi és forgalmi adottságai (A), maga a beruházás helye (H), az idő (I), a szándék (S), a kreatív tudásfaktor (T_K), a fejlesztő szervezet (F) és a fejlesztés társadalmi elfogadottságának együttese adja meg. (Husztai Zs.-Tenk A. 2010) Mindezek ellenére a jó példából tanulni lehet és a megfelelő következtetések levonása után átdolgozható egy olyan projektté, amely már a célterületnek megfelel.

Kutatásaim során találtam egy olyan települést a Tisza egyik holtágánál, mely adottságait tekintve hasonlít Faddhoz. Ez nem más, mint Lakitelek-Tőserdő. A település a kiskunsági homokhátság és a Tisza árterének találkozásánál található. A területén található a Holt-Tisza és a főfolyóval is kapcsolatban áll. Természeti és kulturális adottságainak köszönhetően szinte minden megtalálható, amire egy turistának szüksége van szabadideje minőségi eltöltéséhez. A kulturális örökségek, az állandó és időszakos kiállítások mellett számos más turizmusfajta alapjai megtalálhatók. Hagyománya van a lovas turizmusnak és a kutyaszánózásnak. A természet szerelmeseinek is különleges élményt nyújt Lakitelek, hiszen a község turisztikai

központja, a Töserdő számottevő állat- és növényvilággal várja az odalátogatókat. Számos túraútvonal is elérhető ezen a területen. A település turizmusának fejlesztéséért a 2011-ben, az önkormányzat által létrehozott Töserdő Turisztikai Kft. felel. A cég több turisztikai vállalkozást üzemeltet, felel a rendezvények szervezéséért és koordinálásáért. Olyan kedvezményes csomagokat állítanak össze, melyeket személyre szabnak, hogy hatékonyabban és gazdaságosabban tudják kielégíteni a turisták igényeit. Egy ilyen szervezet felállítása véleményem szerint szükséges lenne Faddon is, mivel sokkal egyszerűbb egy olyan cég munkája, aki az összes turisztikai fejlesztést és beruházást a kezében tartja, ellenőrzi és segíti működését, valamint a fejlesztésekre történő pályázást is megkönnyítené.

Töserdő Lakitelek üdülőterülete, csakúgy, mint Faddnak Fadd-Dombori. A területe a Kiskunsági Nemzeti Park részét képezi. A természetet kedvelők mellett a horgászoknak is kitűnő kikapcsolódási lehetőséget teremt a Holt-Tiszának köszönhetően. A természeti környezet megfelelő háttérrel biztosít a Tösfürdőnek, a Töserdei Kalandparknak és a Csónakkölcsönzőnek, valamint a nyári rendezvények és fesztiválok legfőbb helyszínének. A fő attrakciónak a Holt-Tisza számít, ez is áll a terület középpontjában. Ettől 2-300 méterre találhatók a különböző, már említett szolgáltatók. Tösfürdő egy igazi természet közeli fürdő. 4 hektáros, ligetes parkkal rendelkezik, mely nyugodt környezetet biztosít a relaxáláshoz. 42 °C-os a termálvize, mely alkáli hidrogénkarbonátos, ezért a vegetatív idegrendszeri panaszokra, mozgásszervi megbetegedések kezelésére, illetve baleseti rehabilitációra javasolt. A fürdőzés mellett sportolási lehetőségeket is kínál a fürdő: strandröplabda, focipálya, vízi foci és lengőteke is megtalálható a medencék mellett. Ezeken kívül hétvégenként éjszakai tematikus fürdővel várják az érdeklődőket. A fürdő szezonálisan tart nyitva, május 1-től augusztus 31-ig. Ha az általam elsődlegesen vizsgált területet nézzük, egy termálvizes fürdőnek lehetne realitása, hiszen mélyfúrások bizonyítják a termálvíz meglétét, viszont ez önmagában és kizárólag megyei vagy regionális vonzáskörzetre építve nem lenne jövedelmező beruházás. Egy komplexum részeként viszont elképzelhetőnek tartom Fadd területén is. A DAOP-2.1.1/E-09-2009-0017 számú, Turisztikai attrakció fejlesztés Lakitelek-Töserdő területén nevű projekt „a turizmus részvevőinek kívánta vízen és szárazföldön egyaránt megnyitni a természeti ismereteket és élményeket kalandpark és csónakkikötő attrakciók kialakításával a lakiteleki Holt-Tisza partján.” A beruházás meg is valósult. A létrejövő 640 méter hosszú kalandpálya a fák lombkoronája között került kialakításra, akárcsak Visegrádon. Külön pályán várja

a létesítmény a gyerekeket és a felnőtteket, igazodva azok igényeihez. A sport és a rekreáció érdekében létre hoztak egy túracsónak-kölcsönzőt és egy úszó stéget. Kora tavasztól késő őszig áll a kaland szerelmeseinek rendelkezésére. A Holt-Tisza 7 km-es szakaszán került kialakításra a Tőserdő Csónakkölcsönző és szabadstrand, mely kitűnő infrastrukturális háttérrel várja a természetes vizek kedvelőit. A part alkalmas a pihenésre, biztosítottak az öltözők, tusolók és egyéb szolgáltatások. A csónakkölcsönző 9 fémcsónakkal biztosítja a vízitúrázást, a tanulmányutak lebonyolítását és a horgászási lehetőségeket. Az aktív turizmus térhódítása miatt Faddnak is egy hasonló, a vízzel és az aktív kikapcsolódással összefüggő fejlesztést lenne célszerű véghezvinni, hiszen az alapok ebben az esetben is adóttak, gondoljunk csak a Holt-Dunára. A különböző rendezvények szintén rengeteg vendéget vonzanak nem csak a régióból, hanem nagyobb távolságokból is. A Tőserdei Pergető Kupa a halak szerelmeseinek, a Tőserdei Lovasnap a lovaglás kedvelőinek jelent megfelelő kikapcsolódást. Ezek mellett megrendezésre kerül még az Amatőr Zenészek Fesztiválja vagy a Rock Fesztivál. A rendezvényekben mindig nagy lehetőség van, így Faddnak is kitörési lehetőséget jelentenének a megfelelő környezetben, kiemelkedő színvonalon lebonyolított programok. A Tőserdő nem csak osztálykirándulások és csapatépítő tréningek helyszínéként tökéletes, de egy családi hosszú hétvége eltöltésére is kiválóan alkalmas színes szolgáltatásaival. Fadd adottságaiból adódóan véleményem szerint érdemes lenne ugyanezt a célcsoportot megcélozni; a családok és a fiatalok potenciális fogyasztók lehetnének a község esetében is.

4.3. A környezetvédelem és a terület- és településfejlesztés kapcsolata

Fadd, a Holt-Duna és a területfejlesztés kapcsolatát vizsgálva egy kiemelkedő jelentőségű elemet is meg kell vizsgálnunk, ami nem más, mint a környezetvédelem. Ennek oka a már bemutatott, a turizmus hatására végbemenő folyamatokban keresendő, hiszen a negatív hatásokat csökkenteni kell a további fejlődés érdekében.

4.3.1. A környezetvédelem jelentősége és célja

A környezetvédelmi gondolkodásmód az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején alakult ki. Okai az ipari társadalom átalakulásában keresendők, amikor a

posztindusztriális társadalom létrejöttével újabb állampolgári jogok jelentek meg. Az embereknek igényként jelent meg a jobb életminőség elérése, az egészséges környezet és a rekreáció. Mivel egyre nagyobb tömegeket mozgató meg ez a gondolkodásmód, így a politika is felvállalta ezen törekvések képviselését. Ennek fényében az Európai Községek 1971-ben a közös környezetpolitika létrehozása mellett döntöttek. Egy évvel később az ENSZ megrendezte az első Környezetvédelmi Világkonferenciát Stockholmban. Itt kerültek meghatározásra a környezetvédelmi irányelvek, melyek alapján dolgozták ki az országok környezetvédelmi politikájukat. Így tett Magyarország is 1976-ban. Az első nemzeti jogszabály a döntéshozatali és hatósági struktúrát is felállította. Arra törekedtek, hogy a környezetvédelmi elveket összehangolják a gazdaság, a tudomány és a kultúra céljaival. *„A környezetpolitika deklarált célja az lett, hogy a legjobb életfeltételeket nyújtó környezet megteremtésével segítse az embert szolgáló növekedést, és e növekedést összeegyeztesse a természeti környezet megőrzésének egyre növekvő szükségességével.”* (Fazekas I. 2010 p. 482.) Ez azt jelenti, hogy törekedni kell a szennyezések csökkentésére, ahol lehet meg kell előzni vagy teljesen megszüntetni azokat; fenn kell tartani az ökológiai egyensúlyt; ésszerűen kell használni a természeti erőforrásokat úgy, hogy ezen intézkedések az életkörülmények folyamatos javulását eredményezzék. A legfontosabb pedig, hogy a környezetvédelmi szemléletnek be kell épülnie a terület- és településfejlesztés, valamint a területhasználat rendszerébe. A korábbi, antropocentrikus célok helyett, mára az etikai kérdések, a fenntarthatóság biztosítása és az ökológiai szempontok integrálása vált kulcsfontosságúvá.

Az 1995. évi LIII. törvény így fogalmazza meg a környezetvédelem célját: *„... az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása, a környezet egészének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme, a fenntartható fejlődés biztosítása.”* Fenntartható fejlődésnek azt tekinti, ha a jelen természeti értékeit megőrizzuk a jövő nemzedékeinek, takarékoskodunk az energiaforrásokkal, hiszen ezzel ökológiai szempontból tudjuk biztosítani az életminőség javulását hosszú távon.

4.3.2.A két szakpolitika összekapcsolódása

Magyarországon a területfejlesztési programozásban és a programmegvalósításban jelenleg többféle környezetintegrációs forma található meg. A környezetvédelem és a területfejlesztés már elméleti és logikai megfontolások alapján is egymásra utalt. A területfejlesztési programozásban az alábbi elemek fordulnak elő: a környezetintegrált területfejlesztési programozás, a programértékelés a területfejlesztési programok stratégiai környezeti hatásértékelése. A környezetvédelmi gondolkodásmód napjainkban egyre növekvő jelentőséggel bír az élet minden területén, így a területfejlesztésben is. A két szakpolitika kapcsolata és kölcsönös függése nagyon erős.

A környezetvédelem az 1960-as, 1970-es évektől, a nagy környezetvédelmi világkonferenciák megrendezésétől kezdve indult hódító útjára. Az 1980-as években már a politika is mélyebben foglalkozott vele: integrálódott a különböző részpolitikákba, és kötelező részét képezi azoknak azóta is. A kettő kapcsolata nyilvánvalóvá, válik, amikor a területfejlesztés fogalmával megismerkedünk, hiszen tárgya többek között a környezet is. Ezt a feltevést erősíti az a megállapítás is, hogy a terület- és településfejlesztés kiemelt feladatának az ökológiai egyensúly helyreállítását és megtartását tekintjük. A területfejlesztés és a környezetvédelem kapcsolata nagyon intenzív, hiszen *„egy adott területen, területi megközelítésben integrálja az azokhoz kapcsolódó fejlesztési elképzeléseket.”* (Péti M. 2002 p. 1.) A területfejlesztés és a környezetvédelem céljai hasonlóak. A fejlesztés végső céljaként a lakossága életminőségének javítása jelenik meg. Az életminőség fogalmához pedig a 80-as évek óta hozzá tartozik a környezetminőség is. A két szakpolitika érvényesíti a leginkább a partnerség és a nyilvánosság elvét. Az említett kapcsolat nem csak elméletben létezik, megjelenik a gyakorlatban is. Ezért szeretném most bemutatni a területfejlesztési programozás környezetintegrációs lehetőségeit. Az egyik környezetintegrációs forma az explicit, a kifejezetten a környezet állapotának javítására vagy megváltoztatására irányuló fejlesztési elképzelések csoportja (pl. szennyvíz- és hulladékkezelés fejlesztése, stb.). Mivel a területfejlesztés nem a fizikai-műszaki környezettel, hanem annál absztraktabb területi struktúrákkal foglalkozik, több olyan környezeti hatást eredményezhet, melyre nem lehet felkészülni. Éppen ezért a másik fő cél az egyes intézkedések környezetre gyakorolt hatásainak a tervezés során való figyelembevétele. A környezetintegráció a területfejlesztés bármelyik fázisában megjelenhet: a programozásban, a megvalósításban, a programmenedzsmentben és az értékelésben. A

környezetintegráció a partnerségen keresztül is megjelenhet. A partnerek között találhatunk környezetvédelmi hatóságokat, civil szervezeteket, K+F intézményeket, a környezetvédelmi ipar képviselőit. A területfejlesztési környezetintegráció jogi és gyakorlati szinten már kialakult az Európai Unióban és az átvétel megkezdődött országunkban is. „*A gyakorlati területfejlesztés, az egy határozott területegységre vonatkozó regionális programozás esetében követelmény lehetne, hogy az ne csak ezt a „relatív környezetet” vegye figyelembe, hanem a területegység abszolút környezetét, terét, azaz magát tájat is.*” (Péti M. 2002 p. 4.)

Tekintsük át a környezetvédelem és a területfejlesztés kapcsolatát magyarországi viszonylatban is. Ezt legegyszerűbben a Nemzeti Környezetvédelmi Program céljainak, feladatainak áttekintésével tehetjük meg. Ezen célok két vonatkozásban is kapcsolhatók a területfejlesztéshez. Tekinthetjük területfejlesztési célnak, a területfejlesztés feltételének is. A Nemzeti Környezetvédelmi Program általános célkitűzései ezek alapján tekinthetők célnak és feltételnek egyaránt a területfejlesztést tekintve. Ezeket az I. Területfejlesztési Konceptióban részletesen megtalálhatjuk:

- Az egészséges környezet feltételeinek biztosítása, az emberi egészséget károsító, veszélyeztető hatások csökkentése, megszüntetése. Ezek hozzájárulnak a megfelelő életminőség fenntartásához.
- Az élő és élettelen környezet természetközeli állapotának megőrzése, a természetes rendszerek és természeti értékek megóvása, fennmaradásának biztosítása, a bioszféra sokszínűségének megtartása
- A természeti erőforrásokkal való gazdálkodásban a fenntartható fejlődés elveinek figyelembe vétele. A takarékos, értékvédő gazdálkodás, a természeti erőforrások megőrzése a következő generációk számára.
- Az előzőekkel összefüggésben a gazdasági fejlődés és a környezet harmonikus, az ésszerű környezet-igénybevételre és a minimális környezetkárosításra törekvő viszonyának megvalósítása.

Ezek alapján konkrét feladatokat is meghatároztak, melyek szerint a területfejlesztés egyik legfontosabb célja a megfelelő életminőség fenntartása és javítása, ahol szükséges. Folyamatos vizsgálatnak veti alá a közlekedési folyosókat, a pénzügyi és kereskedelmi hálózatokat, multinacionális cégeket, az energiaszállító-rendszereket, melyek az ökoszisztémára gyakorolt hatásokat kutatják. A területfejlesztést a természetes rendszerek és természeti értékek megóvása mellett kell véghezvinni, melyhez segítséget nyújt a területfejlesztési tervek ésszerű kialakítása és megvalósítása.

4.3.3.A környezetvédelmi alapelvek érvényesítése

Három fő környezetvédelmi alapelveket határozhatunk meg, melyből a többi elv is levezethető. Az elővigyázatosság, a felelősség és az együttműködés adja az alapot, erre épül a többi. A magyar gyakorlatban a nemzetközi elvek kiegészülnek a tájkoztatás elvével. Ezek az elvek érvényesülnek a környezetvédelmi politikában. „Az alapelvek arra utalnak, hogy egy potenciális környezeti probléma esetén a társadalom a folyamatok kedvezőtlen alakulására készüljön fel, míg a döntéshozók és a folyamatokat érdemben befolyásolni képes társadalmi szereplők a védelem fokát a legkedvezőtlenebb prognózishoz igazítva alakítsák ki.

Az első ilyen elv azon a feltevésen alapszik, hogy azok a hatások, melyek ma még nem okoznak kárt, a jövőben, hosszú távon ártalmasak lehetnek a környezetre nézve. Az elkerülés olcsóbb, mint az okozott károk utólagos kezelése. A megelőzés érdekében már a tervezési fázisban figyelembe kell venni a környezetvédelmi szempontokat. Az elővigyázatosság és a megelőzés elveinek megvalósulásának érdekében minél szélesebb körben kell beépíteni a környezetvédelmi gondolkodásmód elemeit. Ennek előmozdítását segítette a 2001/41EK irányelv. Ennek értelmében kötelezővé vált a tagállamokban a tervek és programok környezeti vizsgálata. „*A Nemzeti Fejlesztési Terv mellett a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halgazdálkodás, energetika, ipar, szállítás, közlekedés, hulladékgazdálkodás, vízgazdálkodás, elektronikus hírközlés, idegenforgalom, regionális fejlesztés számára készülő és azoknak keretét szabó programok környezeti értékelés automatikusan a felsorolt ágazati tervek és programok önálló munkarészeként vált.*” (Fazekas I. 2010 p. 485.) A marketingtevékenység és az oktatás elengedhetetlen ahhoz, hogy ezen eszmék, hozzájárulva a környezettudatos fogyasztói magatartás kialakulásához, egyre szélesebb körbe elterjedjenek. Ehhez nélkülözhetetlen az állam, az önkormányzat, a média és az iskolák együttműködése.

A következő elv a felelősség elve. Ez azt jelenti, hogy amennyiben valaki kárt okoz a környezetben a magatartásával, köteles felelni azért. Nem csak polgári jogi, hanem büntetőjogi és szabálysértési felelősséggel is tartozik a tetteiért. A környezetvédelmi bírságok, a tiltások és korlátozások a legfontosabb közigazgatási

eszközeik. Az államot közvetlen és közvetett felelősség is terheli. Ezt az Európai Unió alapelve is megerősíti.

Ha a környezet károsodása nem elkerülhető, abban az esetben törekedni kell az eredeti állapot visszaállítására. Ez a helyreállítás elve. Általában a környezethasználót terheli ez a felelősség.

A szennyező fizet elve (PPP) alapján a károk megakadályozásának és megszüntetésének költségeit a károkozónak kell kifizetnie.

Fontos alapelvek még az együttműködés, a nyilvánosság és a tájékoztatás. A környezet védelmének érdekében az állam, a környezethasználók és a lakosság között együttműködésre van szükség. Így a leghatékonyabb a tervezés és kivitelezés. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkal a nemzetközi együttműködés is kötelezettségünké vált. Ennek értelmében a környezetpolitikánkat is az uniós elvekhez kell igazítani. A tájékoztatás és nyilvánosság elve az állampolgárok megfelelő informálását és részvételét szolgálja. A környezeti adatokat hozzáférhetővé kell tenni. Ez az elv nem csupán ennyit jelent. Feltételezi a közvélemény fontosságát és értékelését is. Ez alapján nyomást tudnak gyakorolni a döntéshozó szervekre, képesek befolyásolni a gazdasági szereplők tevékenységét.

4.3.4.A Környezet és Energia Operatív Program (KEOP)

Ezeket az irányelveket tehát Magyarországon is beépítették a környezetvédelmi politikába. A Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) a 2007-2013 közötti uniós tervezési időszakra vonatkozó II. Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai közé tartozik, és természetesen ebben is érvényre kerülnek az említett alapelvek. Ezzel összesen 25 milliárd eurónyi támogatás vált elérhetővé fejlesztési célok megvalósítására. Ezen programon keresztül válnak elérhetővé a Strukturális Alap forrásai, melyeket környezetvédelmi célok elérésére szolgáló fejlesztésekre tudunk elkölteni. A KEOP-ban 5 prioritási tengely fogalmazódik meg, ezekhez kapcsolódnak a pályázati lehetőségek.

Az első specifikus cél az egészséges, tiszta települések létrehozása, melynek sarkalatos pontja a hulladékgazdálkodás, a szennyvízkezelés, a környezeti kármentesítés. A megfelelő hulladékgazdálkodás a program alapján a települési hulladékok hasznosítását, a helyben történő szelektív gyűjtés kiépítését, a

hulladékártalmatlanítás megszervezését és a komplex hulladékgazdálkodási rendszerek kialakítását takarja. A szennyvízkezeléssel kapcsolatban a természetközeli tisztítás megvalósítása a fő cél.

A második prioritás a vizeink jó kezelése. A VKI előír egy pár intézkedést, melyek a vizek jó állapotának elérésében segítenek. A cél, hogy 2015-re megvalósuljanak a vízvédelmi, vízpótlási és rehabilitációs fejlesztések. Elengedhetetlen ezzel kapcsolatban a monitoringrendszer kiépítése és továbbfejlesztése.

A következő kiemelkedő jelentőségű feladat a természeti értékek jó kezelése. Ezen belül kiemelném az élőhelyvédelmet, -helyreállítást és fejlesztést, valamint a vonalas létesítmények természet- és tájromboló hatásának csökkentésére irányuló beruházásokat.

A 4. prioritási tengely a környezetbarát energetikai fejlesztések támogatása. Támogatni kell a megújuló energiaforrások nagyobb arányú és hatékonyabb felhasználását. Az utolsó kiemelkedő cél a fenntartható termelési és fogyasztási szokások erősítése. A környezeti megfontolásokat kell előtérbe helyezni a mindennapi életben is, ehhez pedig meg kell teremteni az ilyen jellegű fogyasztás feltételrendszerét. A fejlesztések hozzájárulnak olyan gazdasági vállalkozások beindulásához, melyek alacsony környezetterhelést jelentenek, anyag- és energiatakarékos a működésük, kímélik a területet és jelentős munkaerő foglalkoztatására alkalmasak.

4.3.5.A környezetvédelmi jog Magyarországon

A jelen programjának bemutatása után röviden ismertetném, hogyan is jutottunk el eddig a magyarországi környezet- és természetvédelmi jogban. Az első környezetvédelmi rendelkezés Mária Terézia nevéhez köthető, aki 1769-ben kiadta az erdőrendtartásról szóló rendeletet. Az első kifejezetten természetvédelmi jellegű, eredetileg az erdővédelemről szóló törvény viszont az 1879. évi XXXI. tc. volt. Az első védetté nyilvánítás az 1935. évi erdőtörvény hatására történt 1939-ben (Debreceni Nagyerdő). Ezt követte a Kis-Balaton, a Velencei-tó és a Fehér-tó. Az első tájvédelmi körzet megalakulása 13 évvel később történt (Tihanyi Tájvédelmi Körzet). 1962-ben nagyon fontos esemény következett be a magyar környezetvédelmi politikában, hiszen megalakult az Országos Természetvédelmi Hivatal. Ezzel a természetvédelmet már külön kezelték az erdészettől. Ekkor kezdődött a legrégebbi és legjelentősebb nemzeti

parkjaink, tájvédelmi körzeteink és arborétumaink kialakítása. A 70-es évektől kezdve felgyorsult ez a folyamat, sorra jöttek létre nemzeti parkjaink, az első 1972-ben (Hortobágyi Nemzeti Park). 1976-ban alkotják meg az első környezetvédelmi törvényt, s ekkor állították fel az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalt. A törvényt 1982-ben módosították. 1987. december 16-án az Országgyűlés a Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, valamint az Országos Vízügyi Hivatal összevonásával létrejött Magyarország első környezetvédelmi minisztériuma a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium, mely 2007-ig több névváltoztatáson és szervezeti átalakuláson ment keresztül. Egy évtizeddel később lépett életbe a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, amely már a nemzetközi előírásoknak is megfelelt. Ugyanebben az évben kezdetét veszi az 1997-2002-es időszakra vonatkozó első Nemzeti Természetvédelmi Alapterv. A következő tervezési időszakban, 2003-2008 között a második Nemzeti Természetvédelmi Alapterv volt érvényben, melynek összeállításánál fontos szempont volt Magyarország Uniós csatlakozása és az ezzel járó kötelezettségek, elvárások teljesítése.

Az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozásunkkal új támogatási források váltak elérhetővé az ország számára. Az Előcsatlakozási Programok helyett már a teljes jogú tagok számára kiírt pályázatok is elérhetővé váltak számunkra. A PHARE-támogatást felváltotta az EU Strukturális Alapjainak támogatása. Amikor tagokká váltunk, már nem az ISPA, hanem a Kohéziós Alap kiírt pályázataira nyújthattuk be terveinket. Ezek kedvezményezettjei az önkormányzatok, az önkormányzati társulások és az állami szervek. A pályázat útján elnyert pénzüsszeget az ivóvíz minőségének javítására, a hulladékgazdálkodás a szennyvízkezelés és –tisztítás fejlesztésére lehet elkölteni. A finanszírozás három részből történik: a Kohéziós Alapból, a központi költségvetés hozzájárulásából és az önrészből, amit legtöbbször hitelből finanszíroznak (10%-ot jelent). A harmadik előcsatlakozási program, a SAPARD szerepét az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap vette át. Az Európai Unió további környezetvédelmi forrást biztosít a LIFE- program keretein belül. Ez három önálló részre bomlik, melyek a LIFE- Természetvédelem, a life-környezetvédelem és a LIFE- Harmadik Országok.

4.3.6.A környezetvédelem területi feladatai, az intézkedések haszna

A kapcsolatrendszer és az elérhető támogatási források bemutatása után nézzünk meg néhány olyan konkrét környezetvédelmi területi feladatot, melynek véghezvitele elengedhetetlen lenne. Mivel a dolgozatom a Duna holtágának hasznosításáról szól, így az említett feladatok közül a vizeket érintőket vázolnám fel.

- Nagy gondot jelent az időjárási viszonyok miatt és a turisták vízigényének növekedése miatt a vízhiány. Ebből kifolyólag csökkenteni kell a kritikus vízgazdálkodási helyzetek előfordulási gyakoriságát területfejlesztési eszközökkel is. Lefolyás-szabályozással, illetve felszíni vizek átvezetésével növelni kell a felhasználható készleteket.
- Területfejlesztési cél az is, hogy a holtág vizének minősége megfelelő legyen. Ezért váltak fontossá a környezetbarát, terhelhetőségi határokat figyelembe vevő fejlesztések, valamint a felszíni vizek adottságaival számoló vízkivételi és szennyvíz-bevezetési szempontok figyelembe vételének a különböző, elsősorban munkahelyteremtő fejlesztései.
- Adott területen található környezeti értékek növelése.
- A csatornázás, a szennyvíztisztítás és a szennyvíziszap-elhelyezés fejlesztésére vonatkozó elképzelések megvalósítása
- Hosszú távú cél, hogy az élővizekbe jutó szervesanyag-terhelés a jelenlegi 20% alá csökkenjen.
- A felhalmozódott szennyezéseket fel kell számolni a felszín alatti vizek védelme érdekében. A területfejlesztésnek a feladat ellátásában, az ütemezés és a prioritások meghatározásában is részt kell vennie.
- El kell érni, hogy a folyamszabályozás, vízrendezés által megváltozott területhasználat ne csökkentse a felszín alatti vizek utánpótlásának mennyiségét és minőségét.

Végezetül megfogalmaznám, hogy mi is e fontos intézkedések haszna. Ahogy azt ki is emeltem a dolgozatomban, a környezetvédelem rendkívül erőforrásigényes, s ezeket sokszor más gazdasági ágazattól vonja el. Ennek pedig vissza kell vetnie a gazdasági növekedést. A környezetvédelem, mint azt az Európai Unió tagállamai között több példa is mutatja, csak egy bizonyos fejlettségi szint fölött lehetséges, mivel akkor tudnak átcsoportosítani rá kellő mennyiségű forrást. Mi az a haszon, ami megér ekkora beruházást? Ha a környezetvédelem hasznáról kérdezzük a lakosságot, akkor a legtöbben azt fogják mondani, hogy a haszna nem kézzel fogható, nem anyagi jellegű. A tiszta környezet kizárólag eszmei értékkel bír. Az 1990-es évek végén azonban

magyar közgazdászok megkísérelték anyagilag is kifejezni, mit ér a tiszta környezet. A mérési módszer alapját az szolgálta, hogy olyan dolgokhoz kötötték a környezet minőségét, amit pénzben mérnek az emberek. Így a piachoz kötött érték változásából becsülték meg a környezeti változás értékét. A kutatások eredménye meglepő: 1997-re az akkori GDP 2-5%-ára (170-210 milliárd forint) tették a környezeti károk mértékét. Ennek a fele egészségügyi károkat jelentett. Tehát miért is érdemes környezetvédelmi beruházásokat véghezvinni? A környezetvédelmi ráfordítások magas összege háromszorosan térül meg kárcsökkenés formájában. Ha az országos szintet nézzük, nem találunk ennél jövedelmezőbb beruházást. Nemcsak hogy kifizetődő, de költségcsökkentő hatása is van. Tehát amennyiben a környezetvédelem a szakpolitikákban és a források elosztásánál előre sorolódik, jelentősen hozzájárul a gazdaság fejlődéséhez és az életminőség változásának hajtóerejévé is válhat.

5. Összegzés

Kutatásommal és szakdolgozatom megírásával az esettanulmányként elemzett Fadd példáján keresztül három alapvető kérdésre kerestem a választ:

- Milyen kapcsolatban áll a folyó és a falu egymással gazdasági és a turisztikai szempontból?
- Milyen fejlesztések történtek eddig a lakosság és a turisták érdekében? Ezek mennyire fenntarthatók?
- A múlt tapasztalatait és a jelen kutatási eredményeit hogy tudjuk beépíteni a településfejlesztésbe, hogy az a turizmus fellendülését eredményezze?

A téma elméleti megalapozásaként kitértem a településkörnyezet kutatásának módszereire, mely alapján kutatásomat végeztem. Bemutattam a helytörténettel foglalkozó dokumentumok alapján a kiválasztott település múltját. Kitértem a turizmus általános hatásaira, melyből sikerült levezetnem a Duna holtágára gyakorolt hatásokat is. Dolgozatom fontos alapját képezte a terület- és településfejlesztés funkcióinak és célrendszerének bemutatása, az eszköz- és intézményi háttér vázolása, a területfejlesztés és turizmus kapcsolatának elemzése, egymásra utaltságának bemutatása általános szinten és kiemelten az ökoturizmus szintjén. Kutatásom kiemelkedő része a környezetvédelem, melynek elméleti háttérét a feladatok és célok, a programok és intézkedések ismertetése adta.

A történelem vizsgálata során egyértelművé vált, hogy a település és a Holt-Duna szoros kapcsolatban vannak egymással. Az idők folyamán hatással voltak egymásra, a víz meghatározta a falu mindennapjait, a gazdaságát, a turizmusának kiépülését. Erre az összefonódásra a jövőben is építeni lehet és kell is.

Bebizonyosodott, hogy az idegenforgalom kiépülésének számos következménye van. A kedvező hatásai között említhetjük, hogy lehetőséget teremt a foglalkoztatási és plusz jövedelmezési tevékenységeknek. Nemcsak a népességmegtartó erejét növeli a községben, de több lehetőséget is teremt a lakosság számára. Hatására javul a település infrastrukturális ellátottsága és kedvezőbbé válnak a szolgáltatás körülményei. Vizsgálódásom során nyilvánvalóvá vált, hogy mindezen hatások mellett negatívumai is vannak a turizmus kiépülésének. Zsúfolttá válhat a terület, idő előtt elhasználódhat az állomány. Torzulhat a foglalkozási szerkezet, mely a konfliktusok és a deviáns

viselkedésformák megjelenéséhez vezet. Egyértelműen károsodhat a környezet és a beavatkozások hatására ökológiai problémák jelenhetnek meg.

Megállapíthatóvá vált, hogy a terület- és településfejlesztésben kiemelt feladatként kell kezelni az ökológiai egyensúly helyreállítását, fenntartását. Mindenekelőtt törekedni kell a felszín feletti vízkészletek megóvására, a bekövetkezett szennyezés növekedésének megállítására. Koncentrálni kell ennek érdekében a szennyvízelvezetés és tisztítás megoldására. Ennek alapján megvalósíthatóvá válik egy egyszerű területgazdálkodás, mely feltételezi az adottságoknak legjobban megfelelő üdülési formák alkalmazását. Így tud csak hozzájárulni az adottságok és a települési funkciók jobb kihasználásához és az értékek megóvásához.

Kutatásom eredményeképp mindezeket figyelembe véve, sikerült összegyűjtenem néhány beruházási ötletet, mely nem kizárólag a turizmus fellendítését szolgálja, hanem a helyi lakosság életminőségére is pozitív kihatással van, s emellett a környezetvédelmi céloknak is megfelel.

6. Irodalom

a, Könyv:

Andrásfalvy B. 1974: Duna mente népének ártéri gazdálkodása Tolna és Baranya megyében az ármentesítés befejezéséig, Tanulmányok Tolna megye történetéből VII., Szekszárd

Bánhidi M. 2003: A vízi és vizek menti turizmus alapjai, BGF KVIF, Budapest

Bartal A. 1941: Fadd monográfiája, Magánkiadás, Pécs

Bora Gy. - Korompai A. 2001: A természeti erőforrások gazdaságtana és földrajza, Aula Kiadó Kft.

Danis Gy. 2004: A régi Fadd. Fadd Község Önkormányzata, Fadd

Dávid L. (szerk.) 2007: Turisztikai erőforrások: A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása., Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., Budapest

Dombay I. 2007: A turizmus földrajza., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Dr. Aubert A. (szerk.) 2007 : A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei, eredményei., Dialóg Campus Kiadó, Pécs

Ihrig D. (szerk.) 1973: A magyar vízszabályozás története, Országos Vízügyi Hivatal, Budapest

Kiss G.1991: A Fadd-Tolnai holtágrendszer rekonstrukciója,KDT KF, jelentés.

Kőszegfalvi Gy. – Loydl T. 2001: Településfejlesztés, ELTE Kiadó, Budapest

Letenyei Gy. – Ordas I. (szerk.) 1974: A faddi Lenin Mezőgazdasági Termelőszövetkezet 25 éve. Faddi Lenin Mg. Tsz., Fadd

Magda R. 2001 (szerk.): A magyarországi természeti erőforrások gazdaságtana és hasznosítása, Mezőgazda Kiadó Kft, Budapest

Pap N. – Tóth J. 2006 (szerk.): Terület- és településfejlesztés II., Alexandra Kiadó, Pécs

Samay L. 2007: Fejezetek az egykori mezőváros Fadd történetéből az őskortól napjainkig. Fadd Nagyközség Önkormányzata, Fadd

Süli-Zakar I. 2010 (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai II., Dialóg Campus Kiadó, Pécs

Veres L. – Havellant O. – Raffay Z. 2007: A turizmus gazdasági, társadalmi és környezeti alapjai, Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros

b, Folyóirat, cikk:

Dr. Aubert A. 2005: A turizmus és területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon. Turizmus Bulletin V. évfolyam 1. szám

Kabai R. 2001: Falusi turizmus és tájvédelem. Turizmus Bulletin 2001/4.

c, Internet:

A Duna menti turizmus hazai és nemzetközi dimenziói. <http://www.terport.hu/kiemelt-tersegek/duna-mente/a-duna-menti-turizmus-hazai-es-nemzetkozi-dimenzioi-koncepcioja>, [2012. 11. 03.]

Dombori. <http://www.dombori.eu/>, [2012. 10. 24.]

Duna. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Duna>, 2012. 11. 05.]

Fadd. <http://www.fadd.hu/folap.html>, [2012. 10. 24.]

<http://operativprogram.hu/>

<http://www.nfu.hu/>

<http://www.vati.hu/>

Környezetintegrációs formák a területfejlesztési programozásban. http://geogr.elte.hu/PHD_konferencia_ELTE_2002/doktori_konferencia_anyagai_2002/petimar ton.pdf, [2012. 11. 10.]

Töserdő. <http://www.toserdo.com/>, [2012. 11. 10.]

Turisztikai terméktervezés és fejlesztés. <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai%20term%C3%A9ktervez%C3%A9s%20%C3%A9s%20fejleszt%C3%A9s/book.html>, [2012. 11. 05.]

Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (I.ütem), Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat, Ökoturizmus és vízi turizmus.

http://www.vkki.hu/cigand/downloads/cigand_tajekoztato_oko%20turizmus_A5.pdf, [2012. 10. 01.]

d, Jogszabályok:

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99000065.TV]

1995. évi LIII. törvény 54. §. A környezet védelmének általános szabályairól.

[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500053.TV]

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99600021.TV]

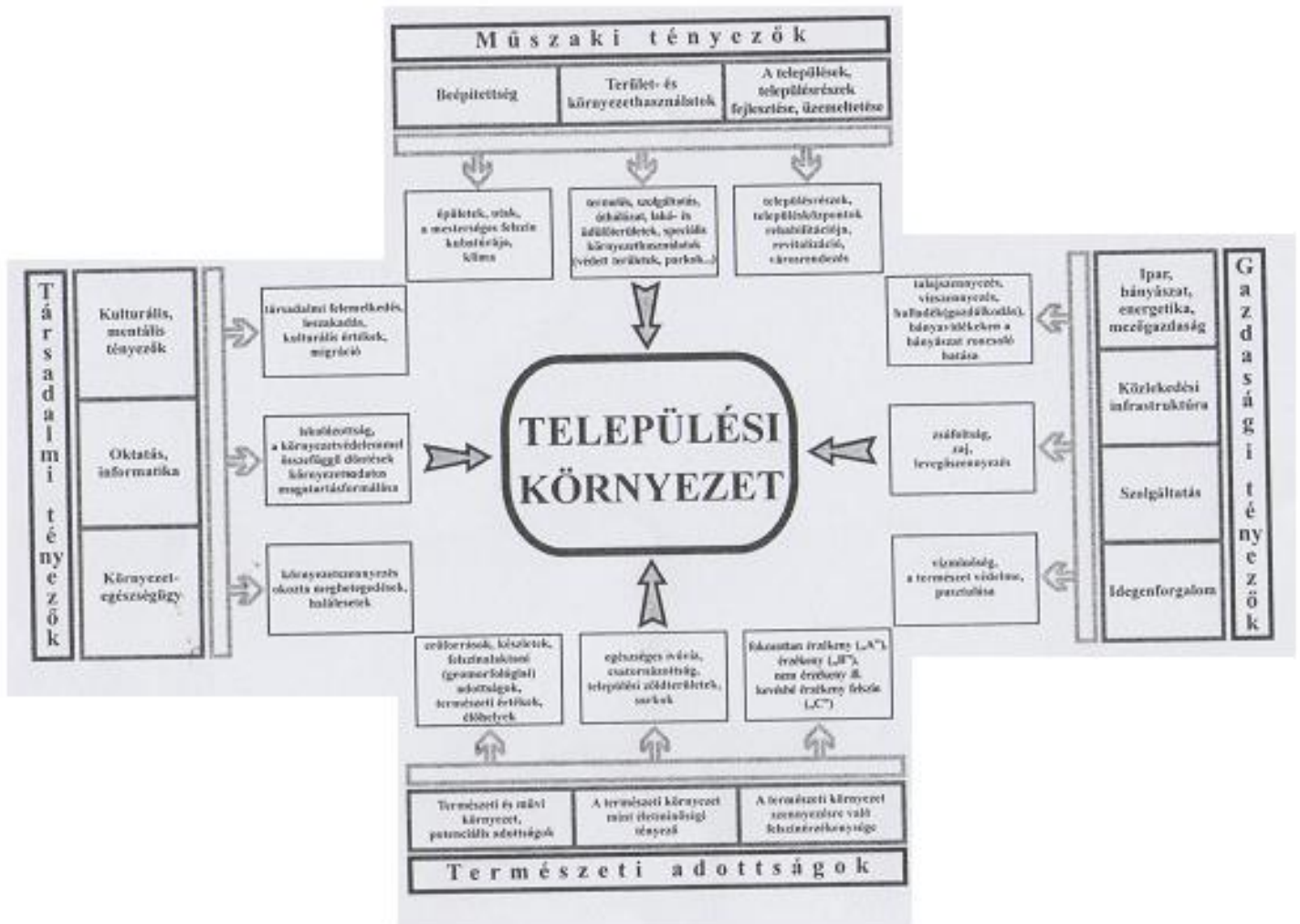
1996.évi LIII. törvény. A természet védelméről

[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99600053.TV]

2004. évi LXXV. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról

[<http://www.complex.hu/kzldat/t0400075.htm/t0400075.htm>]

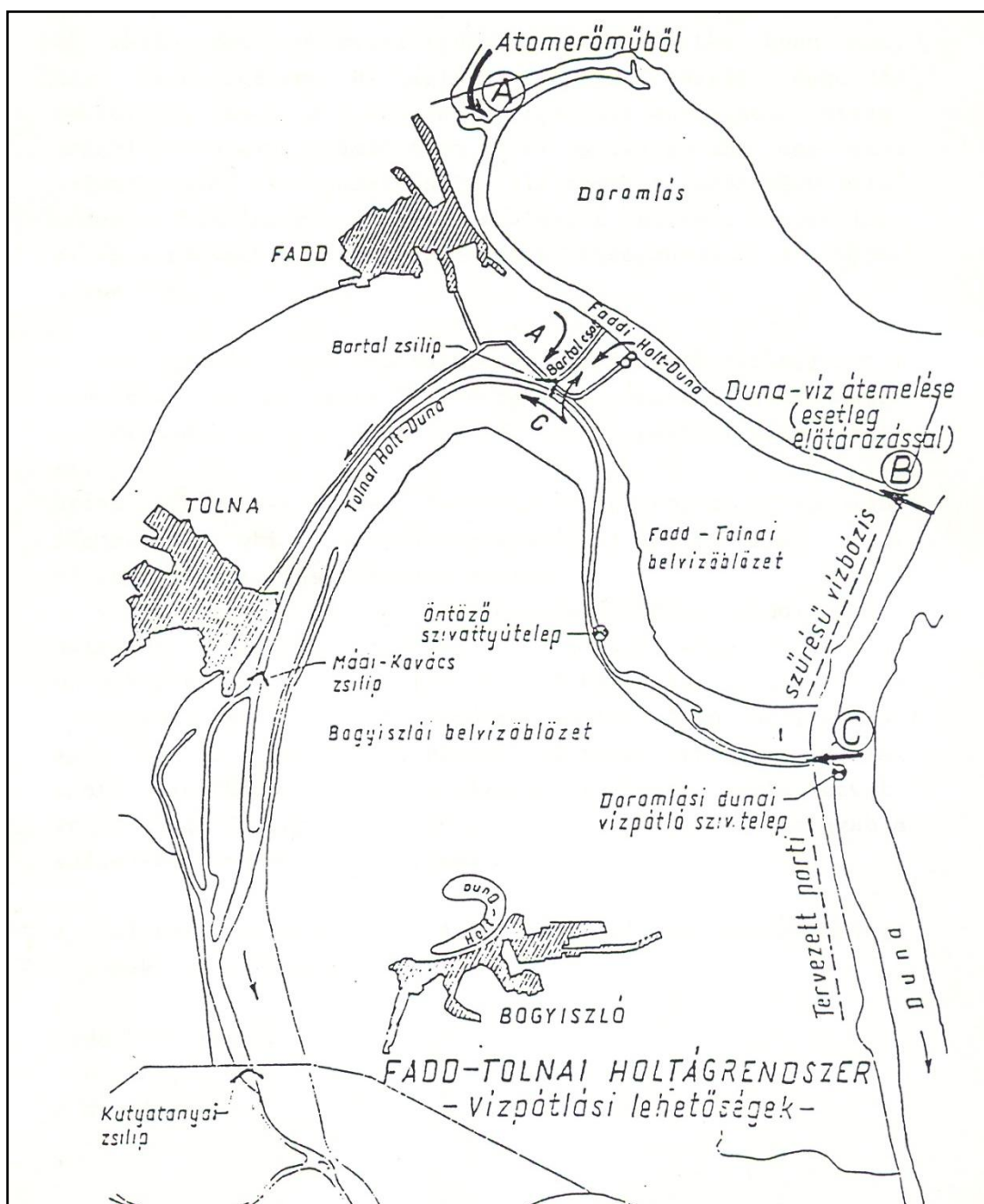
7. Mellékletek

1.ábra

A településkörnyezet alakításának főbb összetevői

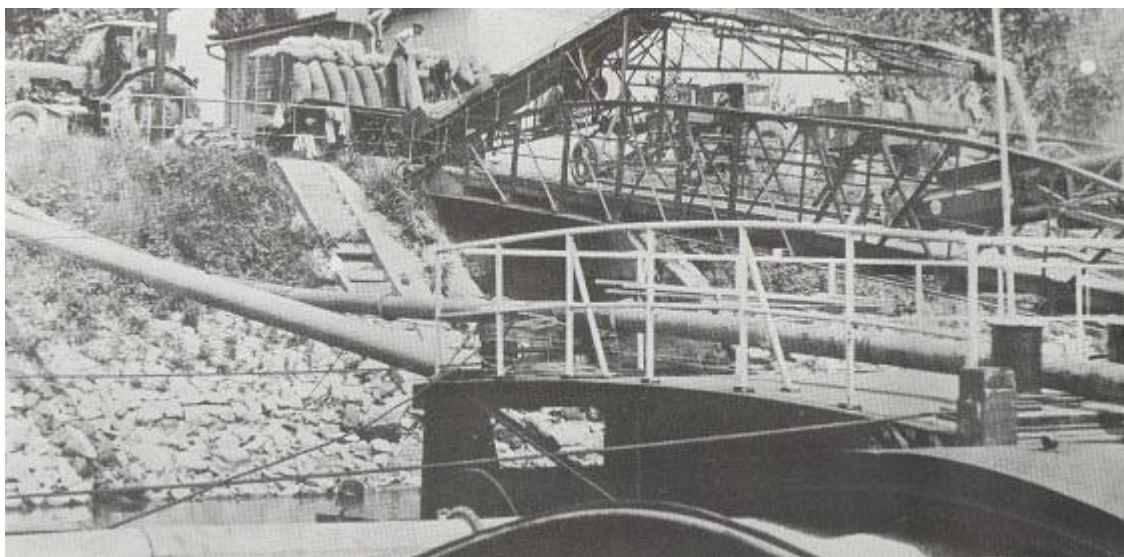
(Fodor I. 2006)

5. ábra

Vízpótlás a Paksi Atomerőmű Rt. kondenzátor hűtővizét felhasználva

(Raum, 2001)

6. ábra

Terményszállítás a dombori kikötőbe

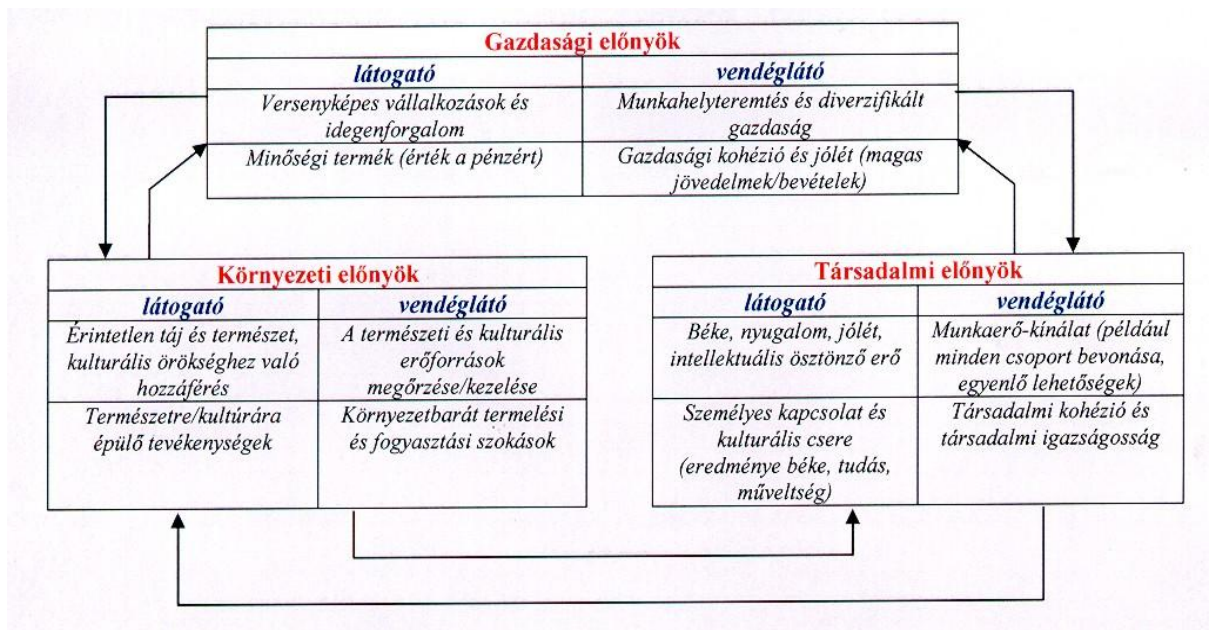
(Letenyei Gy.-Ordas I. 1974)

7. ábra

Fadd címere

(www.fadd.hu)

8. ábra

Az ökoturizmus előnyei

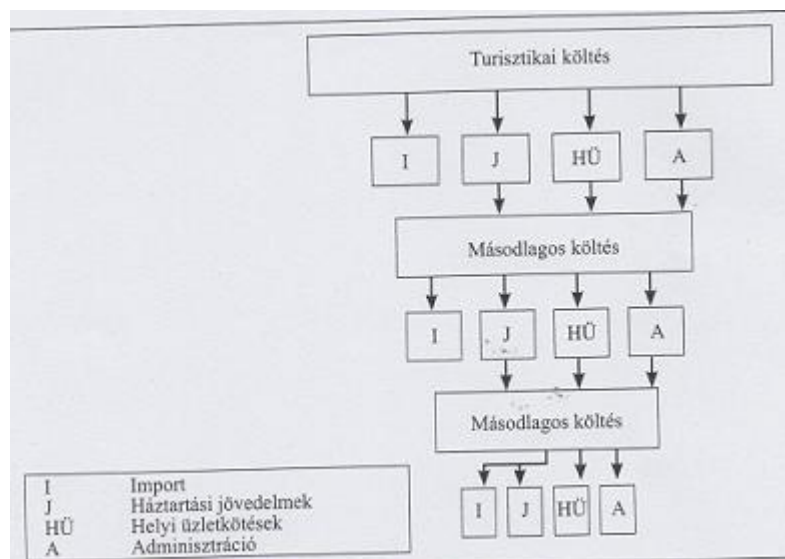
(RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet, 2005)

9. ábra

Horgász és a „zsákmánya” a Holt-Dunán

(saját készítésű kép)

10. ábra

A turisztikai multiplikátor

(Dávid L. et. al. 2010)

Pozitív	Negatív
Népességre gyakorolt hatások	
Népesség növekedése <i>(betelepülők és el nem vándorlók)</i>	
Szezonális munkaerő beáramlása kívülről <i>(pozitív, ha munkaerőhiányt pótol; negatív, ha a helyiek munkáját veszi el)</i>	
Üdülőtulajdonosok jelenléte <i>(pozitív, ha bekapcsolódnak a közösség életébe; negatív, ha nem vállalnak részt a terhekből)</i>	
A betelepülés következtében a kor, nem, faj, etnikum szerinti megoszlás megváltozása	
Népesség urbanizációja	
Munkaerőpiac átalakulása	
Új munkahelyek létrejötte	Szezonális munkahelyek növekedése
Új típusú foglalkozási lehetőségek a turizmus szektorban	Szakképzetlen munkahelyek létrejötte
Szakképzettség, nyelvtudás felértékelődése	Munkaerőhiány a hagyományos szektorokban
A turizmus kiegészítő gazdasági tevékenységként diverzifikáló tényező	Fokozott gazdasági egyenlőtlenségek a közösségen belül
Elmaradott régiók gazdaságának élénkítése ^g	
Közösség jellemzőinek, szerkezetének átalakulása	
Bevételek a turizmusból	Nem állandó lakosok arányának növekedése <i>(kevésbé elkötelezettek hosszú távon)</i>
Szolgáltatási szektor súlya nő	Konfliktus az üdülőtulajdonosokkal
Társadalmi, kulturális élet felélénkülése	Ingatlanhoz, földtulajdonhoz jutás nehezedeése
Föld értékének növekedése	Ingatlanárak emelkedése

Infrastruktúra fejlődése	Áremelkedés, infláció
Bővülő vásárlási lehetőségek	Kulturális identitás elvesztése
Desztináció imázsának javulása	Erkölcsei normák gyengülése, értékrendszerek átalakulása
A közösség büszkeségének növekedése lakóhelyükkel kapcsolatban	Vallási konfliktusok (az üdülőtulajdonosokkal, a turistákkal)
Előítéletek csökkenése, sztereotípiák eltűnése, tolerancia növekedése	A turizmustól való túlzott függőség kialakulása
	Zsúfoltság
	Közlekedési problémák
Társadalmi osztályrendszer átalakulása (<i>a turizmusban hasznosítható erőforrások tulajdonosainak felemelkedése, hagyományos gazdasági tevékenységet végzők visszaszorulása</i>)	
Hatások egyéni és családi szinten	
Társadalmi mobilitás növekedése (<i>elsősorban nők és fiatalok körében</i>)	Társadalmi hálózatok felbomlása
Szabadidő-eltöltés lehetőségeinek bővülése	A turizmusba bekapcsolódók életritmusának felborulása
Személyes kapcsolatok bővülése, új emberekkel való találkozás	Baráti kapcsolatok beszűkülése
Életszínvonal-emelkedés	Veszélyérzet növekedése (<i>a növekvő bűnözés miatt</i>)
Nyelvtanulás, tanulás	Idegenellenesség kialakulása
Jövedelem a turizmusból	Vendégszeretetet kommercializálódása
Munkához való hozzáállás javulása, udvariasság, jó modor növekedése	Deviáns viselkedési formák kialakulása, erősödése (<i>alkoholizmus, prostitúció, szerencsejáték, kábítószerfogyasztás, vandalizmus</i>)
	Helyi nyelv visszaszorulása
	Szexuális szabadosság növekedése
Családszerkezet megváltozása	
Fogyasztási szokások átalakulása	
Lakásviszonyok megváltozása	
Viselkedési szokások átalakulása (demonstrációs hatás)	
Hatások a természeti, kulturális erőforrásokra	
Kiemelkedő szépségű, ritka természeti erőforrások védelme	Helyi szokások, hagyományok eltűnése
Helyi művészetek, kézművesség, kulturális események újjászületése	Kultúra kommercializálódása
Helyi építészeti stílusok újjáéledése	Szemetelés, szennyezés

11. ábra

A turizmus társadalmi-kulturális hatásai

(Raffay Z. 2007)

12. ábra

A holtág melletti sétány és környezete

(saját készítésű kép)

A területfejlesztés tervezési alapkategóriái	Turizmustervezés
1. Fejlesztési koncepció - Hosszú távú célok és prioritások, - Konkrét programok kidolgozhatóak ezek alapján.	1. Turizmusfejlesztési koncepció: - Átfogó fejlesztési célok, - Szakmai irányelvek megadása.
2. Fejlesztési program - A koncepció alapján középtávú fejlesztési terv, mely stratégiai és operatív részekből áll: - Stratégiai program, - Operatív program.	2. Turizmusfejlesztési koncepció elkészítése és integrálása a területfejlesztési programokba.

13. ábra

A turizmustervezés és a területfejlesztés stratégiai szemlélete

(Dr. Aubert A. 2005)

Térkategoróriák	Tartalmi elemek	Elvárás	Tervezés módszere	Stratégiai célok	Érintettek	Intézmény, menedzsment	Eszköz, szabályozás	Értékelés, információ	Terület-rendezési feladatok
ORSZÁG		Nemzeti Turizmus Stratégia (Nemzeti Fejlesztési Tervnek való megfelelés)	Kettős integráció elve alapján	Fenntartható és nemzetközileg versenyképes turizmus	Országos hatóságok, területi önkormányzatok és szervezetek, szakmai szervezetek és érdekképviselők	Kormány, GM, MT, Rt., OIB, Országgyűlés, Országos Területfejlesztési Tanács (OTT), regionális fejlesztési tanácsok (RFT és ügynökségek), társstárckák, RIB-ek, RMIG-ek	Közvetett pénzügyi eszközök, turizmus célelőirányzat, területfejlesztési alapok, nemzetközi programok, önkormányzati politika és finanszírozás	Területi jelzőszámok és területi folyamatok értékelése, Országos Turisztikai Adatbázis és weboldal	Országos és kiemelt térségek rendezési tervei-nek számbavétele
RÉGIÓ		A turisztikai és a komplex régió adottságainak meghatározása, a kölcsönös együttműködés megfogalmazása	Megyei komplex és turisztikai stratégiák szintézise, a régió sajátosságainak kiemelése, a kistérségi koncepciók és programok (SAPARD) értékelése a turizmusfejlesztés szempontjából, helyszíni kutatások	Az együttműködés területeinek meghatározása, a különböző térségi szintek érintkezési pontjainak harmonizálása, interregionális kezdeményezések, regionális kohézió erősítése, fenntartható és versenyképes turizmus	GM és társstárckák, RFT, Megyei Fejlesztési Tanácsok, megyei és települési önkormányzatok, kistérségi társulások, helyi lakosság, turisztikai vállalkozók	MT, Rt., RIB-ek, és RMI-ek, RFÜ-ek, megyei-kistérségi és települési Tourinform-irodák	Regionális és helyi ösztönzők, külső források, monitoring	Területi jelzőszámok és folyamatok értékelése, regionális turisztikai adatbank, regionális weboldal	Megyei rendezési tervek figyelembe vétele, speciális rendezési tervek (nemzeti park)

Térkategoróriák	Tartalmi elemek	Elvárás	Tervezés módszere	Stratégiai célok	Érintettek	Intézmény, menedzsment	Eszköz, szabályozás	Értékelés, információ	Terület-rendezési feladatok
MEGYE		A turizmus szereplőinek és térségi kapcsolatainak erősítése	A megyén belüli és kívüli elvárások érvényesítése, belső kapcsolatok aktivizálása	A turizmus menedzselése megyei és kistérségi szinten (piacra jutás segítése), a turizmus és a gazdaság, a környezet, a kultúra kapcsolatrendszerének organizálása	Megyei önkormányzat, települési önkormányzatok, kistérségi társulások, szakmai szervezetek	Megyei Területfejlesztési tanács és ügynökség, megyei, kistérségi és települési Tourinform-irodák és vállalkozásfejlesztési központok, kamarák	Decentralizált pénzalapok, területi szereplők saját forrásai	Megyei információs rendszer, programok mérése jelzőszámokkal, indexekkel	Megyei és települési rendezési tervek keretei
KISTÉRSÉG		Közös fejlesztések a turizmusban, hatékonyabb érdekérvényesítés	A turizmus vonzerőinek feltárása, a fejlesztés irányainak meghatározása, együttműködési formák és területek kijelölése	A belső erőforrások feltárása és aktivizálása, kistérségi szinten a turizmus fejlesztésében	Települési önkormányzatok, intézmények, civil szerveződések, helyi lakosság, turisztikai vállalkozók	Kistérségi területfejlesztési társulás kistérségi, települési Tourinform-iroda, közösségi intézmények	Külső források (nemzetközi, országos, regionális, megyei) helyi önkormányzati és vállalkozói források	Kistérségi és települési jelzőszámok és folyamatok értékelése, programok mérése	Települési rendezési tervek összehangolása

14. ábra

A területfejlesztés stratégiai követelményei a turizmus fejlesztésében térkategóriáik függvényében

(Dr. Aubert A. 2005)

15. ábra

Tájképvédelmi területek a Holt-Duna mellett
(Tolna megye területrendezési terv módosítása 2011)